Ազգ
Azg armenian daily
26 ԱՊՐԻԼ 1995, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ # 76 (830)

Ֆրանսիական աջերի պառակտումից օգտվեցին սոցիալիստները

Մինչ կիրակի օրը կայացած նախագահական ընտրությունների առաջին փուլում ձայների 23 տոկոսը հավաքած Սոցիալիստական կուսակցության թեկնածու Լիոնել Ժոսպենը հաջորդ առավոտ իսկ իր օգնականներին էր հավաքում ընտրությունների վճռական փուլին՝ մայիսի 9-ին նախապատրաստվելու համար, 20 տոկոսով 2-րդ արդյունքը հավաքած Ժակ Շիրակը զանգահարում էր իր կուսակից վարչապետ Բալադյուրին, որ նախորդ գիշեր խոստացել էր իր հավաքած 18,8 տոկոս ձայները տրամադրել Փարիզի քաղաքապետին: Այսուհանդերձ, ընտրությունները հեռու են թվաբանական գործողության պարզությունից եւ ոչ ոք չի կարող վստահ լինել Գոլիստների հաղթանակի մասին: Մասնավորապես հարցականի տակ է Ժան Մարի Լը Պենի (15,5 տոկոս) հետագա դիրքորոշումը: Վերջինս երեկ պայմաններ էր ներկայացնում Ժոսպենին, որ աջերի ճամբարում տիրող պառակտումից բացի կարող է օգտվել նաեւ ծայրահեղ աջերի կողմից առաջարկվող այդ ձայներից: Լիոնել Ժոսպենը ապրիլի 24-ին հանդիպեց Վալանսի քաղաքապետարանում հավաքված 300 հայերի հետ եւ ասաց, թե զորավիգ է Ֆրանսիայի կողմից ցեղասպանության ճանաչմանը, պայմանով, որ համապատասխան նախագիծը մտնի Ազգային ժողովի օրակարգ:

ԵՂԵՌՆ-80

ՀՌԱԿ-ը իր մասնակցությունը բերեց Ցեղասպանության զոհերի ոգեկոչմանը

Հայկական ցեղասպանության 80-ամյակի առթիվ Հայաստանի Ռամկավար ազատական կուսակցությունը զույգ միջոցառումներով իր մասնակցությունը բերեց եղեռնի զոհերի հիշատակի ոգեկոչմանը, եւ հարգանքի տուրքից բացի վերանորոգեց Հայ դատի հետապնդմանը ի նպաստ բոլորովին ծառայելու իր ուխտը, ոչ միայն իբրեւ կուսակցության ավան-

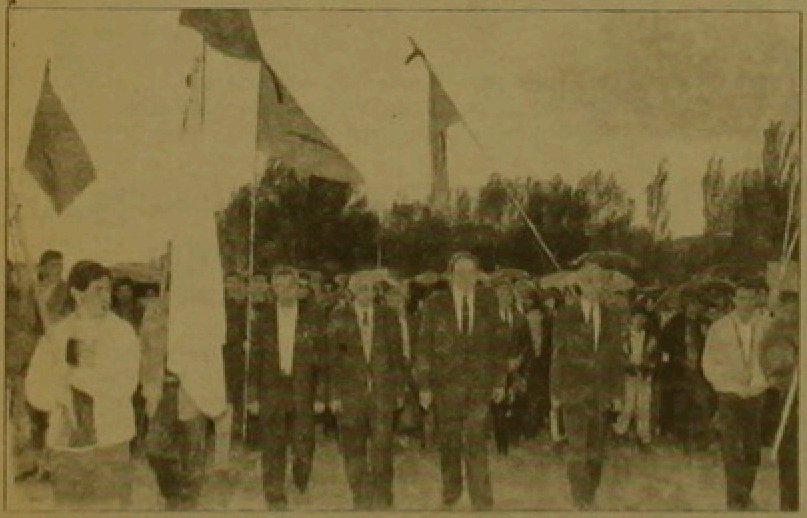

դական գծի շարունակում, այլեւ որպես հայկական մեր Նորանկախ պետության պայմաններում ազգային պետական առաջադրանք եւ գործ:

Առաջին միջոցառումը տեղի ունեցավ շաբաթ օրը, ապրիլի 22-ի հետմիջօրեին, Ալ. Սպենդիարյանի անվան Ազգային օպերայի եւ բալետի 1200 հոգանոց լեփ-լեցուն դահլիճում, որտեղ հրավիրյալների առաջ ծրագրային ճառով հանդես եկավ ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության ատենապետ Ռուբեն Միրզախանյանը, իսկ այնուհետեւ հնչեց Մոցարտի անմահ «Ռեքվիեմը», հանրապետության ժողովրդական արտիստ Հովհաննես Չեքիջյանի ղեկավարությամբ:

Տարբեր կազմակերպությունների ներկայացուցիչների, արվեստի եւ հասարակական գործիչների, մտավորականների կողքին հանդիսությանը ներկա էին նաեւ Հայաստանում Ռուսաստանի Դաշնության արտակարգ եւ լիազոր դեսպան պրն. Անդրեյ Ուռնովը, Իրանի Իսլամական Հանրապետության արտակարգ եւ լիազոր դեսպան պրն. Համիդ Ռեզա Նիքքար Իսֆահանու գլխավորությամբ մի պատվիրակություն, Հունաստանի արտակարգ եւ լիազոր դեսպան պրն. Յակոբոս Սոֆեցիոսը, ինչպես նաեւ Եգիպտոսի Արաբական Հանրապետության դեսպանատան դիվանագիտական կցորդ Յուսրի Խալիլը:

Երկու օր հետո, ապրիլի 24-ին, դեպի Ծիծեռնակաբերդի բարձունքը ավանդական երթին ՀՌԱԿ-ը կազմակերպված ձեւով բերեց իր մասնակցությունը: Շուրջ 3 տասնյակ արիներ եւ արենուշներ, դրանց հետեւող մոտավորապես նույնքան դրոշակակիր արմենական երիտասարդներ առաջնորդեցին ՌԱԿ թափորը, որ այս տարվա անկազմակերպ երթի պայմաններում, ուղիղ յոթուկես ժամ տեւած քայլից հետո, ի վերջո հասավ Հավերժական կրակին, որտեղ Հանրապետական վարչության ատենապետ Ռուբեն Միրզախանյանը եւ վարչության անդամ ՀՀ ԳԽ պատգամավոր Հարություն Կարապետյանը, հարյուրավոր այլ ծաղկեպսակների կողքին զետեղեցին ՀՌԱԿ-ի ծաղկեպսակը:

Վերադառնալով առաջին միջոցառմանը, որը ներածական խոսքով բացեց Հայաստանի Թեքեյան մշակութային միության խորհրդի նախագահ հանրապետության վաստակավոր արտիստ Ֆրունզե Դովլաթյանը, Մեծ եղեռնի զոհերի հիշատակը հոտնկայս 1 րոպե լռությամբ հարգելուց հետո, ձայնը տրվեց Ռ. Միրզախանյանին, որ իր ծրագրային ճառով ներկայացրեց ՌԱԿ-ի տեսակետները ոչ միայն ցեղասպանության, այլեւ Հայ դատի հետապնդման գծով տարված աշխատանքների եւ անելիքների մասին:

Տես՝ էջ 3

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նախագահ Բիլ Քլինթոնի հայտարարությունը հայությանը

«Ոգեկոչելով անցյալը, պատրաստվենք կառուցելու խաղաղ եւ բարգավաճ մի դեմոկրատական Հայաստան»

Ապրիլի 22-ին Մ. Նահանգների նախագահ Բիլ Քլինթոնը հետեւյալ հայտարարությունն է հղել հայությանը, Ապրիլի 24-ի առթիվ: Իհարկե, այն դժվար է, եթե ոչ անկարելի, Հայկական ցեղասպանության պաշտոնական ճանաչում նկատել, սակայն այնտեղ արտահայտված մի շարք մտքեր ենթադրում են Վաշինգտոնի կողմից հստակ համակրանքներ Հայաստանի հանդեպ:

Այս հանդիսավոր օրը ես միանում եմ Միացյալ Նահանգների, Հայաստանի եւ ամբողջ աշխարհի հայերի հետ հիշատակելու 80-ամյակը այն բոլոր հայերի, որոնք օսմանյան կայսրության վերջին տարիների կոտորածների զոհ դարձան:

Նրանց կորուստը նաեւ մեր կորուստն է, նրանց խիզախությունը մարդկության անսասան ոգու վկայությունը:

Այդ ոգին է, որ հայերի հույսը վառ է պահել հալածանքի տարիներին: Այդ ոգին է, որ այսօր ապրում է բոլոր հայերի սրտերում, իրենց եկեղեցում, լեզվում եւ մշակույթում: Եվ այդ ոգին է, որ համայն աշխարհի հայերի արտակարգ ճկունությունն ու խիզախությունն է բնորոշում:

Ամերիկահայ համայնքը, որն այսօր մոտ 1 միլիոն է, նկատելի ներդրում է ունեցել Ամերիկայում: Եվ այժմ անկախ Հայաստանի կայացումով հայ ժողովուրդը միեւնույն վճռականությամբ ձեռնամուխ է եղել դեմոկրատական հասարակարգ եւ արդիական տնտեսություն կառուցելու իր հարազատ երկրում:

Մինչ մենք ոգեկոչում ենք անցյալը, որը երբեք չպետք է մոռանանք, պատրաստվածություն ենք զգում Հայաստանի ապագայի հանդեպ, եւ ցանկանում, որ այն դառնա հարեւանների հետ խաղաղ հարաբերություններով, իսկ Արեւմուտքի հետ սերտ կապերով, անկախ եւ բարգավաճ մի երկիր: Այդ նպատակով էլ Միացյալ Նահանգները ավելի քան 445 միլիոն դոլար է տրամադրել որպես մարդասիրական օգնություն եւ աջակցություն դեմոկրատական ու տնտեսական բարեփոխումներին: Ես այսուհետ եւս ամեն ինչ կանեմ, որ Հայաստանին տրվող օժանդակության չափերը պահպանվեն:

Ինձ շարունակում է խորապես մտահոգել Հայաստանի հարակից շրջանում տեղի ունեցող հակամարտությունը: Այդ պատերազմի սարսափելի հետեւանքները զգացվում են ամբողջ Կովկասում, տասնյակ հազարավոր մարդիկ են սպանվել, ավելի քան մեկ միլիոն մարդ է տեղահանվել, տնտեսություններ են խորտակվել եւ անվտանգությունը խաթարվել: Միացյալ Նահանգները պատրաստվում է աշխատել Եվրոպայի Անվտանգության եւ համագործակցության կազմակերպության (ԵԱՀԿ) հետ միասին Հայաստանին եւ Ադրբեջանին դրդելու, որ զինադադարի համաձայնությունից այն կողմ անցնելով գնան դեպի վերջնական քաղաքական կարգավորում: Ես ծրագրում եմ նշանակել դեսպանի կարգավիճակով մի հատուկ բանագնաց Լեռնային Ղարաբաղի այդ բանակցությունները առաջ տանելու համար: Եվ ես խոստանում եմ ապահովել Միացյալ Նահանգների աջակցությունը խաղաղարար ուժերի միջոցով այդ կարգավորմանը հասնելու ԵԱՀԿ-ի ջանքերին:

Տես՝ էջ 2

Լոնդոնահայերի ցույց՝ Թուրքիայի դեսպանության մոտ

Ապրիլի 24-ին, հայոց ցեղասպանության 80-ամյակի առթիվ, Մեծ Բրիտանիայում Թուրքիայի դեսպանության շենքի առջեւ բազմաթիվ լոնդոնահայեր եւ նրանց կողմնակիցներ բողոքի ցույց արեցին, պահանջելով ճանաչել 1915 թ-ի Մեծ եղեռնը: «Ինդեփենդենտ» թերթը նույն օրը տպագրեց Համայնքների պալատի անդամ Փին Գրիֆիթսի նամակը՝ նվիրված հայերի ցեղասպանությանը: Խորհրդարանի անդամը մասնավորապես նշում է, թե 80-ամյակի կապակցությամբ եվրոպական կառավարությունները պետք է օրինակ վերցնեն Եվրախորհրդարանից եւ ճանաչեն հայերի ցեղասպանությունը:

ՍՓՅՈՒՌՔ

ՌԱԿ-ը, ՀՅԴ-ն եւ 3 հարանվանությունները ոգեկոչեցին Եղեռնի 80-ամյակը

ԲԵՅՐՈՒԹ, 24 ԱՊՐԻԼ, ՖՐԱՆՍ ՊՐԵՍ եւ ՍՆՓ ԹՂԹ: Շուրջ 20 հազար հայեր Լիբանանի մայրաքաղաքի մոտ գտնվող Բուրջ Համուդի մարզադաշտում երկուշաբթի օրը կազմակերպված հանրահավաքի ընթացքում ոգեկոչեցին 1915 թ. ցեղասպանության զոհերի հիշատակը, ներկայությամբ փոխվարչապետ Միշել Մըրի, կառավարության եւ խորհրդարանի հայ եւ արաբ անդամների, եկեղեցական պետերի: Դիվանագիտական անձնակազմից ներկա էր միայն Հայաստանի Հանրապետության դեսպանատան ներկայացուցիչը: Ռամկավար ազատական կուսակցության, Հայ հեղափոխական դաշնակցության, ինչպես նաեւ Հայ առաքելական, կաթողիկե եւ բողոքական հարանվանությունների կողմից կազմակերպված հանրահավաքի ընթացքում ճառախոսները միջազգային հանրությունից պահանջեցին պարտադրել Թուրքիային, որ ընդունի իր ոճիրը, եւ այս իմաստով հավաքի մասնակիցների անունից վերջում նամակ խլվեց ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղար Բուտրոս Ղալիին: ՌԱԿ-ի կողմից ճառ արտասանեց Արմեն Ուրնեշլյանը, իսկ ՀՅԴ-ի՝ Հակոբ Բագրատունին:

Տեղի հայ եւ օտարալեզու թերթերը, ինչպես նաեւ ռադիոյի եւ հեռուստատեսության բազմաթիվ կայաններ լայնորեն արձագանքեցին տպավորիչ հանդիսությանը, մինչ որոշ թերթեր հատուկ համարներ նվիրեցին Եղեռնի 80-ամյակին:

Եղեռնի 80-ամյակը՝ «Թայմս Սքուերում»

ՆՅՈՒ ՅՈՐՔ, 24 ԱՊՐԻԼ: Ֆլորանս Ավագյանը Նյու Յորքից «Ազգին» ուղարկված ընդարձակ թղթակցության մեջ հայտնում է, որ 80-ամյակի հանդիսությունն այս անգամ կազմակերպվել էր էջմիածնական եւ անթիլիասական եկեղեցիների առաջնորդարանների, ինչպես նաեւ հայկական 10 կազմակերպությունների կողմից: Միջոցառումը [illegible] է եկեղեցական [illegible]ներով, որից հետո շուրջ 3000 հայեր [illegible] են դեպի «Թայմս սքուեր» հրապարակ, խաչակ արք. Պարսամյանի եւ Անուշավան վրդ. Դանիելյանի գլխավորությամբ: Ներկաների մեջ մեծ թիվ են կազմել երիտասարդները, որոնք «պահանջում ենք արդարություն» վերտառությամբ տրանսպարանտներ են տարել հրապարակ: Նրանց հետ են եղել նաեւ մի խումբ կոնգրեսականներ, պաշտոնատար անձինք, ՄԱԿ-ում ՀՀ դեսպան Ալեքսանդր Արզումանյանը եւ ուրիշներ: Հրապարակում ճառախոսություններ են եղել, ընթերցվել է նախագահական թեկնածու Բոբ Դոուլի նամակը, մինչ կոնգրեսական Պորտերի տիկինը [illegible] է ԱՄՆ-ի կոնգրեսին հայկական [illegible]ությունը [illegible]ելու համար: Ապրիլի 24-ը տեղի հայության նշանակալից միջոցներով ամբողջ 1 էջ է գնել «Նյու Յորք թայմս» թերթի, որտեղ մեծ տառերով գրված է. «Մենք այսուհետեւ երբեք հայկական հայ չենք գիջի»:

ԵՐԵՎԱՆ

Ցեղասպանության ճանաչումը եւ դատապարտումը միայն բարոյակա՞ն խնդիր է

Երեւանում ավարտվեց միջազգային գիտաժողովը

ՀԱԿՈԲ ԱՍԱՏՐՅԱՆ

Հայոց ցեղասպանությունը պետք է ճանաչվի եւ [illegible]դատապարտվի, սակայն դրա համար դեռեւս պետք է աշխատանք տանել: Այսպես կարելի է գնահատել ապրիլի 21-23-ը Գիտությունների ազգային ակադեմիայի դահլիճում անցկացված «Ցեղասպանության հարցեր» միջազգային գիտաժողովի հիմնական արդյունքը: Հայոց ցեղասպանությունից 80 տարի անց բարձր մակարդակով անցկացված գիտաժողովի առաջին ձեռքբերումն այն էր, որ որքանով փորձ արվեց եզակի դեպքից հայերի ցեղասպանությունից անցնել ընդհանրականի, կամ համեմատել մեր ցեղասպանությունը մյուսների հետ: Այս բնորոշումն իր ամփոփ ելույթում տվեց Անահիտ Տեր-Մինասյանը Փարիզի Սորբոնի համալսարանից, [illegible] նաեւ [illegible]լով, որ գիտաժողովում քիչ խոսվեց միջազգային իրավունքի, ցեղասպանության ճանաչման հարցում սփյուռքի դերի մասին:

Հաջորդ նշանակալից փաստն այն էր, որ թեեւ 16 երկրներից ժամանած 30-ից ավելի գիտնականներ մասնակցեցին գիտաժողովի 6 նիստերին, սակայն բացառիկ ուշադրության արժանացավ Համբուրգի համալսարանական գիտությունների ինստիտուտի գիտաշխատող, թուրք Թաներ Աքչամի զեկուցումը. «Հայոց ցեղասպանությունը եւ թուրքերի լռությունը»: Թուրք գիտնականը թեեւ նշեց, որ գիտաժողովին տրվում է քաղաքական բնույթ, բայցեւ, չվարանելով պիտակներ վաստակելուց, հայտարարեց, որ Թուրքիան պատրաստ է ճանաչել հայերի ցեղասպանությունը: «Մտածել, նշանակում է դռները բացել վտանգի առաջ», ասաց նա: Իհարկե, պրն. Աքչամը նշեց, որ ինքը եւ իր սերունդը կատարված ցեղասպանության հարցում մեղավորություն չեն զգում, բայց պատասխանատվություն զգում են:

Տես՝ էջ 2

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ

տեղական

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Բիլ Քլինթոնի հայտարարությունը

Սկիզբը էջ 1

Միացյալ Նահանգները նույնպես ձգտում է խրախուսել տարածաշրջանային համագործակցությունը, որն առաջ կբերի բարգավաճում եւ կամրապնդի խաղաղությունը։ Ես ողջունում եմ դեպի Հայաստան օդային ուղիների բացման վերաբերյալ Թուրքիայի կառավարության վերջերս կայացրած որոշումը։ Այն ավելի արագ, էժան ու վստահելի է դարձնելու դեպի այդ երկիրը կատարվող առաքումները։ Մենք ենք դրդել Թուրքիային այդ քայլին դիմելու եւ հույս ունենք, որ դա առաջին քայլն է դեպի այլ տեսակի արգելափակումների վերացումը։

Բաց սահմանները կնպաստեն ստեղծելու տնտեսական վերականգնման ու զարգացման համար անհրաժեշտ պայմանները, ներառյալ Կովկասի միջով Կասպիական նավթամուղի կառուցումը դեպի Թուրքիա, որը դառնալու է տարածքի հետագա բարգավաճման բանալին։

Մեր վարչակարգի քայլերը (բարենորոգումներին նպաստող օժանդակություն, խաղաղ կարգավորման աջակցություն, տարածաշրջանային ընդլայնված համագործակցության ստեղծում, կասպիական նավթամուղի կառուցման առաջարկների հետապնդում) ներկայացնում են անկախ եւ բարգավաճ Հայաստանի կազմավորմանը նպաստող ամերիկյան քաղաքականության հիմնաքարերը։

Հայկական կոտորածների 80-ամյակի առթիվ ես կոչ եմ անում ժողովուրդներին պայքարելու, որ հետագայում չկրկնվեն նման անմարդկային արարքները։ Ոգեկոչելով անցյալը, եկեք մի անգամ եւս պարտավորվենք կառուցելու խաղաղ եւ բարգավաճ մի դեմոկրատական Հայաստան։

ԵՐԵՎԱՆ

Քվորում չկա. Պս

ԵՐԵՎԱՆ, 25 ԱՊՐԻԼ, ՍՆԱՐՔ: Այսօր սկսված խորհրդարանային եռօրյա նիստը կրկին կարող է անարդյունավետ լինել քվորումի բացակայության պատճառով։ Ինչպես հայտարարեց նիստում նախագահող Արա Սահակյանը, քվորումի բացակայությունը մեկ անգամ եւս սպառնալիքի տակ է դնում կարեւոր հարցերի քննարկումը, որոնց մեջ են Զինապարտության օրենքի ուղղումները եւ Մայիսի 9-ի տոնին պետական կարգավիճակ տալու հարցը։ Քվորում հավաքելու 4 ժամյա փորձերից հետո նախագահողն ստիպված եղավ այդ հարցերի քննարկումը թողնել վաղվան։

Քաղխորհուրդ

Երքաղխորհրդի առաջին գումարման 8-րդ նստաշրջանը, որն, ինչպես հայտնի է, ապրիլի 18-ին վերջապես սկսեց իր աշխատանքը մասնավորապես Երեւանի զինանշանի շուրջ ծավալված առաջին քննարկումներով, թվում է, թե այլեւս անկարող է հասնել ավարտին։ Համենայնդեպս այդ է վկայում «աշխատանքների» ողջ ընթացքը, ինչն ստիպում է լրագրողներին տվյալ ոլորտը լուսաբանելիս շարունակ նույն բանը կրկնել։ Մինչդեռ նստաշրջանի օրակարգում հաստատված բոլոր հարցերը անհետաձգելի են, առավել եւս, որ որոշ խնդիրների վերաբերյալ (հատկապես մայրաքաղաքի կարգավիճակի մասին) վաղուց պատրաստ են պատգամավորական տարբեր խմբակցությունների կողմից առաջարկվելիք էական դիտողությունները։ Ապրիլի 25-ին նախատեսված էր անցկացնել երքաղխորհրդի հերթական նիստ, որը սկսվելու էր հենց Երեւանի կարգավիճակի վերաբերյալ քննարկումներով։ Եվ անսպասելի ոչինչ չկար, որ կառավարության նիստերի դահլիճում հավաքվածների թիվը հեռու էր քվորումը ապահովելուց։ Տվյալ պարագայում դժվար չէ համաձայնել այն պատգամավորների հետ, որոնց կարծիքով «երքաղխորհրդի աշխատանքները դատապարտված են ի սկզբանե «շնորհիվ» պատգամավորների ընտրության մասին իշխանահաճո օրենքի»։ Առանձնահատկությունն այն է, որ նման մտքեր արտահայտողը քաղաքային խորհրդի պատգամավորների առավել գործունյա մասն է, որը [illegible] հոգնել է [illegible] գործունեությունից։ Նստաշրջանի հերթական նիստը նշանակված է այսօր. երքաղխորհրդի կազմկոմիտեն խոստացել է դիմել լուրջ միջոցների՝ քվորումը ապահովելու համար։

Ա.Պ.

Սկիզբը էջ 1

Իր Հայաստանում գտնվելու փաստը նա համարեց մեկ քայլ հայ-թուրքական հարաբերությունների հաստատման խնդրում։ Ընդհանրապես դոկտոր Աքչամն առաջարկեց ընդարձակել վիճաբանության սահմանները։ Մյուս կարեւոր իրողությունն այն էր, որ գիտաժողովին հրեա գիտնականներ մասնակցեցին։ Յաիր Աուրոն (Թել-Ավիվ) հայտարարեց, ... ցին ճիշտ կլոր սեղանի ընթացքում տրվեցին նաեւ ամփոփիչ գնահատականներ։ Ինչպես, օրինակ, ակադեմիկոս Մկրտիչ Ներսիսյանը հայտարարեց, թե 1915-16 թթ. ցեղասպանության հարցում վճռորոշ դեր է խաղացել երիտթուրքերի պանթուրքիստական ծրագիրը։ Իսկ Ստեփան Ստեփանյանը նշեց, թե հայերի ցեղասպանությունը մյուս ցեղասպանություններից տարբերվում է նրա-

ԵՂԵՌՆ-80

Ցեղասպանության ճանաչումը եւ դատապարտումը միայն բարոյակա՞ն խնդիր է

Երեւանում ավարտվեց միջազգային գիտաժողովը

թե հայոց ցեղասպանությունը, եւ հրեական ողջակիզումը կարեւոր դեպքեր են մեր պատմության մեջ եւ մեծ ազդեցություն են ունեցել մեր ինքնության վրա։ Բայց նրա անելով, մեր ինքնության իմաստը պետք է փնտրենք ոչ թե ցեղասպանության կամ ողջակիզման մեջ, այլ մեր կյանքի այլ բնագավառներում։ Իսկ հայտնի գիտնական Յեհուդա Բաուերը շեշտեց, որ ցեղասպանության հարցը պետք է լինի բարոյական խնդիր։ Իսկ Վաշինգտոնի հրեաների ողջակիզման թանգարանից Ֆրենկլի Ֆիշերը հատուկ նշեց, որ ցեղասպանության հարցում հայերն ու հրեաները պետք է համագործակցեն։ Հայտնի է, որ մինչեւ այսօր հրեա գիտնականների մեծ մասը հայերի ցեղասպանությունը չէր ցանկանում ընդունել այնպես, ինչպես կա։ Այդ պատճառով, թերեւս, անգլիացի հայագետ Քրիստոֆեր Ուոքերը նշեց երկու պատճառ, որ մինչեւ օրս խանգարել են ցեղասպանության ճանաչմանը։ Նախ, որ դա հակասում էր այլազգիների շահերին եւ երկրորդ, որ օսմանյան կայսրության էությունը պետք է բացահայտվեր, օգտագործելով բոլոր անհրաժեշտ արխիվները, խնդիրը ներկայացնելով այնպես, ինչպես կա։

Սակայն այս հարցում նույնպես եղել են դժվարություններ։ Այդ մասին մանրամասն հաղորդեց Միչիգանի համալսարանի պատմության ասպիրանտ Արա Սարաֆյանը։ Նա հայտնեց, որ թեեւ 1980-ականներին թուրքական կառավարությունը հայտարարել էր, թե օսմանյան արխիվները կբացվեն հայոց ցեղասպանության ուսումնասիրությունը հասանելի դարձնելու նպատակով, բայց շատ դեպքերում կամ նման հնարավորություն չի տրվել, կամ էլ դժվարացվել է կարեւոր փաստաթղթերի ստացումը։ Գիտաժողովի վերջում, որ իրականացվեց թուրքական կառավարողների կողմից հայերի հայրենիքում Արեւմտյան Հայաստանում։ Այլ խոսքով, ինչպես նշեց ԱՄՆ-ից Հելեն Ֆայնը, պետք է քաղաքական մակարդակով դատապարտենք էթնիկական մաքրումների քաղաքականությունը։ Հետաքրքիր այլ նյութեր էլ եղան, թե Վահագն Տատրյանի «Պետության եւ կառավարող կուսակցության միաձույլ դերը հայկական ցեղասպանության մեջ» (որին կանդրադառնանք առանձին հարցազրույցով), թե Անուշ Հովհաննիսյանի «Թուրքիա. մշակութային ցեղասպանություն» փաստերով հարուստ զեկուցումը, թե Իվ Տերնոնի կատարած աշխատանքը եւ այլն։

Տպավորիչ ելույթներով գիտաժողովի սկզբում եւ վերջում ելույթ ունեցան Ռիչարդ Հովհաննիսյանը եւ Ժիրայր Լիպարիտյանը, որոնք ներկայացնում ենք առանձին, ինչպես նաեւ Զորյան ինստիտուտի հայտարարությունը, որը կտրվի հաջորդ համարում։ Գիտաժողովի վերջում իր գնահատականը տվեց նաեւ ՀՀ փոխնախագահ Գագիկ Հարությունյանը, նշելով, որ այն համընդգրկուն, բարձր մակարդակի, իրատեսական եւ խոր գիտական ֆորում էր։ Հայաստանի փոխնախագահը գիտաժողովի բոլոր մասնակիցներին հանձնեց հուշագրեր ՀՀ նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի ստորագրությամբ։ Վահագն Տատրյանին իր անձի առաջինին, հայոց ցեղասպանության ուսումնասիրման ու ճանաչման գործին նվիրման համար տրվեց նաեւ մի այլ հուշագիր, ինչպես նաեւ նրան շնորհվեց ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի պատվավոր դոկտորի կոչում։

Նախատեսվում է, որ գիտաժողովում հնչած բոլոր նյութերը կհրատարակվեն առանձին ժողովածուով։

ԵՂԵՌՆ-80

Արթուր Չիլինգարով. «Ռուսաստանի համար կարեւոր էր գնահատական տալ կատարվածին»

Օսմանյան Թուրքիայի կողմից հայերի ցեղասպանության 80-ամյակին նվիրված միջոցառումներին մասնակցելու նպատակով ռուսաստանյան խորհրդարանականների պատվիրակության Հայաստան կատարած այցելության շրջանակներում, ապրիլի 24-ին հանդիպում է տեղի ունեցել հայ եւ ՀՀ-ում հավատարմագրված լրագրողների հետ։

Մամուլի ասուլիսի մասնակիցներ ՌԴ Դաշնակցային ժողովի Պետդումայի նախագահի տեղակալ Արթուր Չիլինգարովն ու Պետդումայի ԱՊՀ գործերի եւ հայրենակիցների հետ կապերի կոմիտեի նախագահ Կոնստանտին Զատուլինը նշել են, որ այդ որոշումն արտահայտական է, ինչը հաստատում են քվեարկության արդյունքները (որոշումն ընդունվել է միաձայն՝ 282 ձայնով)։ «Ռուսաստանի համար կարեւոր էր քաղաքական գնահատական տալ կատարվածին։ Ինչ-որ մեկին դա կարող է դուր չգալ, սակայն մեզ դա քիչ էր հուզում», ասել է Ա. Չիլինգարովը։ «Այդ փաստաթուղթը նախազգուշացնում է՝ ուղղված թերեւս նաեւ մեր որոշ հայրենակիցների», եզրափակել է Կ. Զատուլինը։

Կ. Զատուլինը նշել է, որ մասնագիտությամբ պատմաբան լինելով, իր համար միանշանակ է, որ հայերի կոտորածը կատարվել է երիտթուրքերի հրահանգով, հայերի պատմական հայրենիքում՝ այն ժամանակվա օսմանյան Թուրքիայի տարածքում։ Ըստ նրա, կան ժողովուրդներ, որոնք նման կերպ են լուծում իրենց խնդիրները։ Դա վերաբերում է, առաջին հերթին, Թուրքիային, որը հայերի կոտորածից շատ առաջ Կիպրոսում իրականացրել էր հույների ջարդը։ «Որքան էլ ցավալի է, նման խնդիրներ գոյություն ունեն նաեւ նախկին ԽՍՀՄ-ի տարածքում», նշել է նա։ Մամուլի ասուլիսի մասնակիցները ռուս-հայկական հարաբերությունները բնութագրել են նորմալ։ Ըստ Կ. Զատուլինի, Ադրբեջանի նկատմամբ ունեցած հարգանքով հանդերձ, Հայաստանն ավելի մոտ է Ռուսաստանին, դա ընդհանուր քաղաքականության սկիզբն է, կասկածողներին տեղյակ ենք պահում, որ «Հայաստանի ինտեգրացում Ռուսաստանի մեջ» չի նախատեսվում։

Լեռնային Ղարաբաղի խնդրի առթիվ Կ. Զատուլինը նշել է խաղաղարար ուժեր մտցնելու եւ առանց ուժային միջոցների քաղաքական կարգավորման անհրաժեշտությունը։

Մամուլի ասուլիսի ժամանակ շոշափվել են նաեւ Կասպից ծովի նավթային պայմանագրին եւ ընդհանրապես ողջ տարածաշրջանին վերաբերող մի շարք հարցեր։

ԼՏ

«Ի հիշատակ Էրգրից գաղթածների, ի կարոտ պապենական հողի»

Այսօրից տողեր են փորագրված Եղեռնի տարելիցի օրերին Վանաձորի Ս. Աստվածածին եկեղեցու բակում բացված խաչքար-հուշարձանին, որի հեղինակը էրգրումցի գերդաստանի շառավիղ հանդիսացող ճանաչված քանդակագործ Սերգեյ Դանիելյանն է։

Արարողության բացման խոսք ասաց խաչքարի ստեղծման նախաձեռնող, մեցգի գերդաստանի շառավիղ, «Վերածնունդ» թերթի գլխավոր խմբագիր, արձակագիր Սամվել Խալաթյանը։ Ելույթ ունեցավ նաեւ քաղխորհրդի առաջին փոխնախագահ Աշոտ Մանուկյանը։

Խաչքարն օծեցին եկեղեցու հոգեւոր հայրերը՝ տեր Օհան Լուսաբարյանը եւ տեր Նորայր Գուլանջյանը։

Հանդիսությանը մասնակցեց եւ սուրբ մասունք օրհնեց Շիրակի թեմի հոգեւոր առաջնորդ, արքեպիսկոպոս, Սրբազան Գրիգորիս Բունիաթյանը։ Երախտիքի խոսքեր ասվեցին այդ ազգանպաստ նախաձեռնության հովանավորների հասցեին։ Հանգանակություն կազմակերպվեց նաեւ տեղում։

ՄԱՆՎԵԼ ՄԻԿՈՅԱՆ

Օգնություն՝ ցեղասպանությունը վերապրածներին եւ Մեծ հայրենականի մասնակիցներին

Հայաստանում ներկայումս բնակվում են ցեղասպանությունը վերապրած 3923 արեւմտահայեր, որոնցից 1618-ը՝ Երեւան քաղաքում։ Նրանցից ամենատարեցը՝ 117 տարեկան մի ծերունի, բնակվում է Էջմիածին քաղաքում։ Հաշվառումը կատարել է ՀՀ աշխատանքի եւ սոցիալական ապահովության նախարարությունը՝ ապրիլի 13-ին, կառավարության ընդունած 105 կարգադրությունը իրագործելու նպատակով։ Սույն որոշումով նախատեսվում է ցեղասպանությունը վերապրածների փաստացի կենսաթոշակները ապրիլի 1-ից 50 տոկոսի չափով ամենամսյա հավելում կատարել, բացի այդ, նրանց կհատկացվի նաեւ մարդասիրական օգնություն։

Նմանատիպ մեկ այլ որոշումով, Մեծ հայրենականի 50-ամյակի կապակցությամբ, կառավարությունը միանվագ 1000 դ. կհատկացնի Հայրենական մեծ պատերազմի մասնակիցներին, հաշմանդամներին եւ զոհվածների այրիներին։ Դրամական օգնությունը մայիսի մեկից մինչեւ ութը կբաշխեն սոցիալական ծառայությունները։

Հրավիրվում են աշխատանքի
Մեքենագիր կոնստրուկտորներ եւ կոնստրուկտոր-ձեւավորողներ։
Զանգել՝ 551788, 445273

ԱՐՄԱՎԻՐ

Բնակելի տներ Ադրբեջանից բռնագաղթած ընտանիքների համար

Անցյալ տարի հանրապետության մի շարք բնակավայրերում իրենց բնակարանատեր դարձան 364 բռնագաղթված հայ ընտանիքներ։ Այս տարի եւս 648 ընտանիք բնակելի տներ կստանան Նախիջեւանի շրջանի Նոր Արտամետ եւ Քասախ, Մասիսի շրջանի Հայանիստ գյուղերում, Էջմիածին, Աշտարակ, Արմավիր քաղաքներում եւ որիշ բնակավայրերում։ [illegible] (ԵՄՔԼ) ազգային տնօրինությունից հայտնեցին, որ Արմավիր քաղաքում տեղի է ունեցել կառուցվելիք բնա-

կարանների հիմնադրման արարողությունը, որին մասնակցել են բռնագաղթածներ, շինարարներ, կառավարության, Հայաստանում ՄԱԿ-ի գրասենյակների, ԱՄՆ-ի միջազգային զարգացման գործակալության եւ միջազգային բարեգործական այլ կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ։

Ծրագիրը ֆինանսավորում է ՄԱԿ-ի փախստականների հարցերով գերագույն հանձնակատարի հայաստանյան գրասենյակը, շինարարությունն իրականացնում է [illegible] փախստականների հարցերով պետական վարչությունը ապահովում է ծրագրի տեխնիկական հովանավորությունը եւ տեղական իշխանությունների հետ վճռում մյուս խնդիրները։ Ծրագրին տեխնիկական աջակցություն է ցուցաբերում ԱՄՆ-ի միջազգային զարգացման գործակալությունը։

ՅՈՒՐԻ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ
Հրատարակություն է տարի
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«Ազգ» թերթի հիմնադիր խորհուրդ
Երեւան 375010 Հանրապետության 47
Ֆաքս 562941, AT&T [illegible] 0852 151065
e-mail [illegible] INTERNET azg2@arminco.com
Գլխավոր խմբագիր
ՀԱԿՈԲ ԱՎԵՏԻՔՅԱՆ / հեռ. 521635
Տնօրեն
ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԳՍՅԱՆ / 562863
A STYLE համակարգչային ծառայություն / 581841
Ոճը եւ տառատեսակները ՊԱՎԵԼ ՂԱԼԱՄԲԵԼՅԱՆԻ
Apple Macintosh համակարգչային շարվածքը «Ազգ» թերթի
LIBERAL DEMOCRATIC NEWSPAPER
Editor
H. AVEDIKIAN / phone: 521635
47 Hanrapetoutian st.,
Yerevan, Armenia, 375010

digitised by A.R.A.R.@

ԵՂԵՌՆ-80

ՀՌԱԿ-ը իր մասնակցությունը բերեց Ցեղասպանության զոհերի ոգեկոչմանը

Ռուբեն Միրզախանյան. «Հայ դատը պետք է դիտվի որպես ազգային-պետական հիմնահարց»

Սկիզբը էջ 1

«Հայության համար Մեծ Եղեռնը 20-րդ դարի առաջին ցեղասպանությունը, ոչ թե 80-ամյա վաղեմություն ունեցող պատմության անավարտ էջ է, այլ մեր ազգային կենսաձևի, մտածողության և հոգեբանության անբաժան մասը», սկսելով իր ճառը, ասաց Ռ. Միրզախանյանը: Այս օրերին Հայաստանի և աշխարհով մեկ սփռված հայությունը ոգեկոչում է Մեծ Եղեռնի անմեղ զոհերի հիշատակը: Սակայն, նահատակների հիշատակին նվիրված հոգեհանգստյան արարողություններից, բողոքի ցույցերից և երթերից, գիտաժողովներից ու հուշ-երեկոներից առավել, 80-ամյակը առիթ է ընձեռում հասկանալու և վերաիմաստավորելու անցյալը՝ լրամշակելու Հայ դատի հետապնդման ռազմավարությունը համաշխարհային նոր փոփոխությունների և Հայաստանի անկախ պետականության կայացման նոր իրողություններին համապատասխան:

Կազմակերպելով այս միջոցառումը, Հայաստանի Ռամկավար Ազատական կուսակցությունը նպատակ ունի ոչ միայն ձեզ հետ միասին հարգանքի տուրք մատուցելու 1915 թվականի ցեղասպանության սուրբ զոհերի հիշատակին, այլև ներկայացնելու հանրությանը իր մոտեցումներն ու տեսակետները Հայ դատի հետապնդման խնդրում»:

«Հայկական ցեղասպանության պատճառների և դասերի իմաստավորումը ներկա իրողության համատեքստում ոչ միայն պատմաբանների, այլև քաղաքագետների, կուսակցությունների, մտավորականության խնդիրն է», հայտարարեց ճառախոսը և 1915-1921 թթ.-ը բնորոշեց որպես բախտորոշ և ճակատագրական ժամանակաշրջան հայ ժողովրդի կյանքում, ոչ թե միայն օսմանյան և այնուհետև քեմալական թուրքերի կողմից մեր ժողովրդի դեմ իրագործված ֆիզիկական ցեղասպանության, այլև հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի, ազգային ինքնորոշման և ազգային պետականության վերականգնման տեսակետից:

Անդրադառնալով հայկական ցեղասպանության միջազգային և ազգային քաղաքական գնահատման հարցին, ՀՌԱԿ ատենապետը զարմանք հայտնեց, որ ինչպես ժամանակին «հայասեր օտար գործիչներից ոմանք, այսօր էլ հայ պետական գործիչներից ոմանք հանդես են գալիս սոսկ բարոյականության, մարդկային խղճի և արդարության դիրքերից:

«Որքան էլ որ տարօրինակ թվա, ասաց նա, հենց նույն դիրքերից են հանդես գալիս մեր պետական այրերից շատերը մեր օրերում, երբ ցեղասպանության մասին հայկական թե միջազգային շրջանակներում անցնող տասնամյակներին գոյացել է քիչ թե շատ բյուրեղացած տեսակետ և համոզմունք, հատկապես ինչ վերաբերում է դրա քաղաքական նշանակության և հետևանքներին»: Իսկ ինչ վերաբերում է Հայ դատի իրադարձային հանգրվաններին, բանախոսն ասաց. «1921-ից մինչև 1965 թ. կարելի է համարել նախապատրաստական փուլ, որի ընթացքում հայության հիմնական հույսերը մեծամասամբ կապվում էին խորհրդային ղեկավարության հետ: Արդարության առջև չմեղանչելու համար պետք է ասել, որ Խ. Հայաստանի ղեկավարությունը այդ խնդրում բոլորովին ապազգային չի եղել: Այժմ շատերին է հայտնի, որ այդ իշխանությունները 1921-ից հետո մի քանի անգամ ներքին կարգով Կենտրոնի առջև բարձրացրել են թե հայրենադարձի, թե Արցախի և Նախիջևանի, թե ցեղասպանության ճանաչման խնդիրները: Նրանցից ոմանք դրա հետևանքով հալածվել են և անգամ զրկվել կյանքից: Հենց այդ ժամանակահատվածում հայ դասական երեք կուսակցությունները և Հայ առաքելական եկեղեցին Սփյուռքում հսկայական աշխատանք կատարեցին Հայ դատի հետապնդման, փաստաթղթերի և նյութերի հավաքման, միջազգային հանրության կարծիքը նախապատրաստելու ուղղությամբ: Երբ ակնհայտ դարձավ, որ խորհրդային իշխանությունները մտադիր չեն և չեն կարող ըստ պատշաճի հետապնդել Հայ դատը և ցեղասպանության դատապարտումը, այդ խնդիրն իր վրա վերցրեց Հայ Սփյուռքը: 1965 թ. շատ երկրներում մեր դասական երեք կուսակցությունների և Հայ եկեղեցու ջանքերով նշվեց Մեծ Եղեռնի 50-ամյակը, որով այդ սուրբ ավանդույթը արմատավորվեց նաև Մայր Հայրենիքում:

1965-1995 թթ., սփյուռքահայ կազմակերպությունների միավորված ջանքերի շնորհիվ հայ ժողովրդի Մեծ երազի գործը առաջընթաց է ապրել, որի կարևոր հանգրվաններն են հետևյալ իրադարձությունները.

1965 թ. Հելսինկիի Խաղաղության համաշխարհային վեհաժողովի եզրափակիչ նիստը միաձայն ընդունեց բանաձև, որտեղ ճանաչվում և դատապարտվում է 1915 թ. հայերի ցեղասպանությունը: 1973 թվականին ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների հանձնաժողովը ռասիզմի և ցեղասպանության ենթահանձնաժողովին հանձնարարեց ուսումնասիրել հայերի 1915 թ. ջարդերը որպես ցեղասպանություն որակելու հարցը: Ի վերջո, այդ հարցը լուծվեց 1985 թ. օգոստոսի 9-ին, որպես ցեղասպանության կանխման և պատժման վերաբերյալ զեկուցում, որտեղ հիշատակվում էր այդ որակավորմանն արժանացած 1915 թ. թուրքերի իրագործած ոճրագործությունը: 1984 թ. ապրիլին Փարիզում կայացած ժողովուրդների մշտական դատարանի նիստը նվիրվեց Հայկական ցեղասպանության: 1987 թ. հունիսի 18-ին Եվրախորհրդարանն ընդունեց «Հայկական հարցի քաղաքական լուծման վերաբերյալ» բանաձևը: Այդ բանաձևը նաև պարտադրում էր Թուրքիային Ընդհանուր շուկայի անդամ դառնալու համար ինքնակամ նախապես արտահայտվել 1915 թ. ցեղասպանության վերաբերյալ: 1983 թ.-ին և ապա 1989 թ. եկեղեցիների համաշխարհային խորհուրդն իր համաժողովներում ընդունել է բանաձևեր հայերի ցեղասպանության ճանաչման մասին: Ընդ որում, 1989 թ. մայիսին ընդունված բանաձևը ճանաչում էր նաև հայրենի բնակավայրեր սփյուռքահայության վերադառնալու իրավունքը: Վերջապես, 1988 թ. նոյեմբերի 22-ին Հայաստանի Գերագույն խորհուրդը ընդունեց օրենք «Օսմանյան Թուրքիայում 1915 թ. հայերի ցեղասպանության դատապարտման մասին» և 1995 թ. ապրիլի 14-ին Ռուսաստանի Դաշնության Պետդումայի որոշում ընդունեց թուրքական կայսրության կողմից 1915-1921 թթ. գործադրված հայերի ցեղասպանությունը դատապարտելու և ապրիլի 24-ը ցեղասպանության զոհերի հիշատակի օր համարելու մասին»:

Այսուհանդերձ, այս բոլորը մեզ պետք չէ առիթ տան տրվելու զգացմունքներին, այլ ընդհակառակը «մենք պետք է իրատես լինենք և զերծ պահենք մեր ժողովրդին արկածախնդրությունից և անհիմն ռոմանտիզմից: Առարկայական և սթափ վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ առայժմ բացակայում է ամենակարևորը՝ Հայոց պետության վերաբերմունքն այս կենսական խնդրում ու վճռական խոսքը միջազգային ատյաններում: Հայ դատի իրավատերը Սփյուռքի և Հայրենիքի միասնական, հավաքական հայ ժողովուրդն է, իսկ Հայաստանի Հանրապետության իշխանությունները միակ պետական չափանիշով իրավատեր իրավական սուբյեկտն են, որ կարող են հանդես գալ ազգի անունից և միջազգային ասպարեզում ներկայացնել Հայ դատը»:

«Հայությունը, շարունակեց ճառախոսը, Հայրենիքում և Սփյուռքում, քաղաքական կազմակերպություններով, կարող է և կշարունակի Հայ դատի հետապնդման և ցեղասպանության դատապարտման իր ընդարձակ գործունեությունը, որը, ըստ էության, պետք է հող նախապատրաստի պետական հանձնառությունների համար: Այստեղ նույնպես անհրաժեշտ է խիստ իրատեսական մոտեցում, պետությունը կկարողանա իրականացնել այդպիսի առաքելություն, երբ նա իրապես կայանա որպես ազգային, ինքնիշխան և ժողովրդավարական պետություն՝ ազգի հավաքական կամքի և շահերի գերագույն արտահայտիչը: Պետությունը կկարողանա իրականացնել իր առաքելությունը, երբ իր ժողովրդավարական և ազգային քաղաքականությամբ ձեռք բերի միջազգային վարկ և հեղինակություն: Եվ դրա մեջ շահագրգռված ենք բոլորս և համայն հայությունը, իր քաղաքական կուսակցություններով, և իշխանություններով: Ահա այստեղ է, որ ծնվում է միասնության բանաձևը և կարող են ձևավորվել իրական մեխանիզմներ միասնաբար կերտելու համայն հայության ազգային օջախի Հայաստանի Հանրապետության ապագան»:

Անդրադառնալով Հայաստանում ներօրյա իրավիճակին, Ռ. Միրզախանյանն ասաց. «Թվում է, թե ընդդիմության և իշխանությունների այսօրվա դիրքորոշումները հիմք չեն տալիս լավատեսության: Սակայն կարծում ենք, որ քաղաքական բնագավառում քաղաքակիրթ հարաբերությունները մեկ օրում չէ, որ ստեղծվում են: Քաղաքական ուժերը մեզանում աճելու, հասունանալու և զարգանալու են հասարակության և պետության համապատասխան աճին և զարգացմանը համընթաց: Պետության և հասարակության խնդիրն է նպաստել այդ գործընթացին, քանզի դրանք պետության և հասարակության անքակտելի մասն են:

Հայաստանի Ռամկավար Ազատական կուսակցությունը, հավատարիմ կառուցողական ընդդիմության իր դիրքորոշման և քաղաքական «կենտրոնի» հավասարակշիռ կեցվածքին, ձգտում է պետության ու իշխանությունների հասցեագրված քննադատությունը ինքնանպատակ «ի դեմ»-ից փոխադրել մեր ժողովրդի կենսական խնդիրների լուծման «ի նպաստ»-ին: Սա է պետականության ամրապնդման և զորացման փոխշահավետ ուղին, ժողովրդի և քաղաքական ուժերի ընդհանուր խնդիրների շուրջ միասնականացման ճանապարհին:

ՀՌԱԿ-ը, որպես Հայ դատի հետապնդմամբ հանձն առած կուսակցություն, համոզված է, որ Հայաստանի իշխանությունները կստանձնեն Հայ դատի հանձնառությունը և այն գործունեություն կծավալեն միջազգային ասպարեզում: Այսօր առկա է տասնամյակների ընթացքում ժողովրդի, ավանդական կուսակցությունների և մյուս հասարակական կազմակերպությունների ձեռք բերած փորձը և նրանց հավաքական ուժի ամենայն աջակցությունը:

Այսօր ժամանակն է Հայ դատի հետապնդումը Հայաստանի Հանրապետության միջազգային վարկի, հայ ժողովրդի հետագա զարգացման պատմական, քաղաքական, բարոյահոգեբանական խթանիչների ապահովման տեսակետից, դիտվի որպես ազգային-պետական հիմնահարց:

Հայ դատի հետապնդման խնդրում անհրաժեշտ է, որպեսզի պետությունների համաշխարհային հանրության լիիրավ անդամի կարգավիճակ ձեռք բերած Հայաստանի Հանրապետությունը, աշխարհի ատյաններին և հանրությանը ներկայանա միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ և համապարտադիր սկզբունքների վրա հիմնված հարցադրումներով ու պահանջներով, որոնք կպայմանավորեն գործունեության հիմնական ուղղությունները, այն է՝ մարդու և ազգային փոքրամասնությունների ոտնահարված իրավունքների վերականգնման, մարդկության դեմ գործած հանցագործությունների դատապարտման, ինչպես նաև ազգերի ազատ ինքնորոշման իրավունքի հետևողական իրականացման ոլորտներում:

Հայ հասարակությունը, Հայաստանի Հանրապետությունը պետք է պահանջեն, որ մարդկության դեմ գործած ցանկացած հանցանք պատժվի, հայոց ցեղասպանությունը դիտվի որպես համայն մարդկության դեմ կատարված հանցագործություն, մեր ազգային ցավը հասկանալի դառնա մյուս ժողովուրդներին, ինչպես ինքներս ենք հասկանում հրեաների, հույների, արաբների, քրդերի և միջազգային հանցագործության զոհ դարձած մյուս ժողովուրդների տառապանքը:

Եվ վերջապես ժամանակն է Հայաստանում ստեղծել Հայ դատին առնչվող գործունեության կենտրոն: Այս խնդրում բոլորս պետք է գործենք միակամ և միասնաբար:

Թույլ տվեք հույս հայտնել, որ հավատարիմ մեր ազգային ուխտին, մենք ի զորու ենք ի մի բերելու ժողովրդի կարող ուժերը, միաբանելու, որպեսզի վերագտնենք մեր Մեծ երազի և արդարության ակնկալիքները», եզրակացրեց Ռ. Միրզախանյանը:

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ

ազգային

80 տարիներ՝ յիշողութիւն ընդդէմ մոռացութեան

ՌԻՉԱՐԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ինչպես խոստացել էինք մեր նախորդ համարում, ստորեւ տպագրում ենք, որոշ համառոտումներով, Կալիֆորնիայի համալսարանի պրոֆեսոր Ռ. Հովհաննիսյանի կարեւոր ելույթը, արտասանված ապրիլի 21-ին, Ազգային ակադեմիայում տեղի ունեցած եռօրյա գիտաժողովի առաջին նիստում: Ինչպես կարելի է եզրակացնել, պրոֆ. Հովհաննիսյանի կոնցեպտուալ այս ճառը սուր հակադրություն է կազմում ՀՀ ղեկավար որոշ պաշտոնյաների՝ Հայկական ցեղասպանության ճանաչումը որպես «քաղաքական հարց» նկատող դրսեւորումներին, որոնց գռեհկացված տարբերակը առավելապես ծանոթ է «բլեֆիզմ» արտահայտությամբ:

1995ը կը նշէ կարեւոր տարելիցներ: Անոնց շարքին են 2րդ աշխարհամարտի աւարտման եւ Նացի համակենտրոնացման ճամբարներու ազատագրման 50-ամեակը: Համաշխարհային ուշադրութեան արժանացած են այս կարեւոր հանգրուանները: Այս տարին նաեւ կը զուգադիպի 1895-ին Օսմանեան կայսրութեան մէջ տեղի ունեցած Համիդեան ջարդերու հարիւրամեակին, որ մօտաւորապէս 100 հազար զոհեր խլեց եւ արագացուց այն գործընթացը, որ պիտի յանգէր համայն արեւմտահայութեան տեղահանման եւ բնաջնջման: Եւ վերջապէս, 1995ը 1915-ին սկսած Հայկական Ցեղասպանութեան 80-ամեակն է:

Թէեւ միջազգային ընտանիքը բազում ձեւերով կ'ոգեկոչէ Հրէական ողջակիզումը եւ կը տօնէ Նացի վարչակարգի անկումը, եւ թէեւ այս դէպքերը անբաժանելի մէկ մասը դարձած են համաշխարհային գրականութեան, ազգային եւ միջազգային ուսուցման եւ բազ

յին, կամ կրօնական հաւաքականութեան մը կամ խումբի մը մասնակի կամ ամբողջական կործանման հետեւեալ ձեւերը.

1.- խումբի անդամները սպաննել,

2.- խումբի անդամներուն ֆիզիքական կամ մտային լուրջ վնաս պատճառել,

3.- խումբը դիտումնաւոր կերպով կեանքի այնպիսի պայմաններու ենթարկել, որ առաջ բերէ անոր մասնակի կամ ամբողջական ֆիզիքական կործանումը,

4.- պարտադրել միջոցներ, որոնք կ'արգելակեն խումբէն ներս նոր ծնունդներ ունենալ,

5.- ուժի միջոցաւ խումբի երեխաները այլ խումբերու փոխանցել:

Յատկանշական է, որ Հայկական Ցեղասպանութեան զոհերը վերոնշեալ հինգ կէտերէն ոչ միայն մէկուն, այլ բոլորին ենթարկուած են: Նման ծայրայեղ ու բացարձակ միջոցներ կ'ընդգծեն ոճիրին կանխամտածուած ըլլալու իրողութիւնը եւ հայերը բրտական

ման համար անոնք անսահման վայրագութեան եւ չյագեցող ջարդի պիտի դիմէին: Առաջին աշխարհամարտը ընծայեց ներքնապէս հայերը բնաջնջելու յարմար ծածկոյթը, այն միջոցին՝ երբ արտաքին ճակատի վրայ թուրքերը իրենց ուժերը կը միացնէին Գերմանիոյ եւ Աւստրօ-Հունգարական կայսրութեան՝ ընդդէմ Դաշնակիցներուն:

Օսմանեան կայսրութեան մէջ, կառավարութիւն եւ կուսակցութիւն միաձուլուեցան որպէս Երիտթուրք միապետութիւն, որը ստեղծեց Թէշքիլաթի Մախսուսա յատուկ կազմակերպութիւնը՝ հայութեան բնաջնջումին հսկելու համար: Երիտթուրք պաշտօնատար դիրքերու նշանակուեցան, ջարդող գումարտակներ կազմակերպուեցան, եւ իւրաքանչիւր քաղաքի եւ գիւղի մէջ կուսակցական պատասխանատուներ կեդրոնէն ստացուած հրահանգները գործադրելու եւ տեղական պաշտօնեաները հեռացնելու լծուեցան: Նոյնիսկ 1915-ին, Օսմանեան կայսրութեան պէս բերած

ստեղծարար մօտեցումը աղէտը յիշատակելու, հասկնալու, ուսուցանելու, անոր համար վնասուց հատուցում ստանալու, անոր ցաւը դարմանելու, եւ անոր արբած բոլոր հոգեկան արգելքները դիմագրաւելով բնականոնութեան հասնելու: Ճշմարտութիւնը խափանելը մշտնջենական ազդեցութիւն ունի եւ կը շեշտէ սխալուածութիւնը բոլոր անոնց, որոնք կը պնդեն, թէ ներկայ սերունդը պատասխանատու չէ անցեալի սերունդին ոճիրներուն համար:

Ցեղասպանութիւնը ուրացող եւ կամ նսեմացնող տեսութիւններ, կազմակերպութիւններ, ակադեմականներ եւ անհատներ արգելք կը հանդիսանան վէրքերու բուժման եւ զոհ դարձած խումբի ստեղծարար կարողականութեանց արտայայտման: Իրականութեան մէջ, անոնք ոճիրին կամովին մեղսակիցներ կը հանդիսանան:

Իր ուսումնասիրութեան մէջ, պրոֆ. Էրուին Սթաուբ (Erwin Staub) կը մատնանշէ, որ ցեղասպանական արարքը

գործողները իրենց պատմութեան դէմ հանդիման բերելու: Կարելի է խօսիլ այն մասին, թէ Հայկական Ցեղասպանութիւնը ինչպէ՞ս պէտք է ոգեկոչել, կամ նախակրթարաններու եւ միջնակարգ վարժարաններու մէջ ուսուցանել: Ըստ իս, վնասակար եւ նոյնիսկ պարտուողական է այն գաղափարը, թէ մատղաշ աշակերտներ անկարող են լուրջ եւ ցաւոտ հարցեր ըմբռնել: Երբ լրատուական միջոցները լեցուն են վայրագութեան տեսարաններով, հայ աշակերտներ ինչո՞ւ պիտի չկրնան դիմագրաւել իրենց անցեալի ճշմարտութիւնը, մանաւանդ երբ ոճրագործ կողմը իր կարելին կ'ընէ ճշմարտութիւնը սպաննելու եւ համայն աշխարհին ստիպելու, որ զայն մոռացութեան տայ:

Բացայայտ է, որ ոճրագործը հայութիւնը միայն ֆիզիքապէս ոչնչացնելով գոհացած չէ: Ճշմարտութիւնը խեղդելու համար ան հայկական մշակոյթը հարուածելու անընդմէջ պայքարի ձեռնարկած է: Այս կանխամտածուած քաղաքականութեան հետեւանքը եղած է

մաքի կառավարութիւններու որդեգրած քաղաքականութեան, անդին, համատարած լռութիւն մը կը տիրէ Հայկական Ցեղասպանութեան նկատմամբ: Յաճախ կը թուի, որ մոռացութեան դէմ յիշողութեան պայքարը տեղատուութիւն կ'արձանագրէ: Հայկական Ցեղասպանութեան նկատմամբ լռութիւն պահելու դաւադրութիւնը կը շարունակէ վարակել որոշ կառավարութիւններ, որոնք մտահոգուած են աշխարհաքաղաքական գործօններով, ռազմական դաշինքներով եւ, այս պահուս, աւելի քան երբեք, միջազգային առեւտրական համաձայնութիւններով: Այս իրողութիւնները պատճառ կը դառնան, որ կարգ մը տեսութիւններ եւ կազմակերպութիւններ մեղսակից դառնան Հայկական Ցեղասպանութիւնը բանականացնելու (Eutionalization)- նուաստացնելու եւ կամ հիմնովին ուրանալու փորձերուն:

Վերջերս կը լսենք տեղեկութիւններ, որ նոյնիսկ Հայաստանի մէջ կան ոմանք, որոնք շրջահայեաց եւ խոհեմ քայլ կը նկատեն Հայկական Ցեղասպանութեան յիշատակն ու կարեւորութիւնը նսեմացնելը ի սէր կենսական նկատուող քաղաքական յարաբերութիւններու եւ մատղաշ սերունդները մտային ու հոգեկան խեղումներէ զերծ պահելու համար:

Եթէ հաւատալու ըլլանք այս տեղեկութիւններուն, բնականաբար կարգ մը մտահոգիչ հարցումներ մէջտեղ կու գան: Արդեօք հայ ժողովուրդը իրաւունք ունի՞ Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումը եւ նոյնիսկ վնասուց հատուցում պահանջել, կամ քննադատել տեսութիւններ, կազմակերպութիւններ, առեւտրական ընկերութիւններ եւ ակադեմականներ, որոնք կրաւորական կեցուածք ունին եւ կամ նոյնիսկ գործօն կերպով իրականութիւնը ծածկելու եւ Հայկական Ցեղասպանութիւնը Օրուէլեան «Յիշողութեան փոս»ի (Orwellian «Memory Hole») մէջ նետելու աշխատանքին մասնակից են: Արդեօք կարելի՞ է իրականութիւնը փոխանակել որեւէ նկատառման հետ, արտաքին յարաբերութիւն ըլլայ այդ թէ առեւտուրի կարելիութիւն: Ծանրակշիռ հարցեր՝ որոնք լուրջ մտածումի եւ դատողութեան կը կարօտին:

Ցեղասպանութիւնը ոճրագործութիւններու գագաթնակէտն է եւ հետզհետէ տեսութեան գործած ոճիրի հանգամանք կը ստանայ: Բոլոր հայերը գիտեն անոր ինչ ըլլալը եւ անոր դրոշմը կը կրեն իրենց անձնական կեանքին վրայ: Հայեր հայրենիքի մէջ, ԱՄՆ տարածքին եւ ի սփիւռս աշխարհի ամուր կերպով իրարու շաղկապուած են այս համահայկական աղէտի ազդեցութեամբ եւ յիշողութեամբ: Ցաւալի է, որ աշխարհով մէկ հայերը իրար զօդող հզօրագոյն կապը նման բացասական փորձառութիւն մըն է: Սակայն, մինչեւ որ ոճիրը չընդունուի եւ անոր հետեւանքները չդարմանուին, այդ կապը միշտ գոյութիւն պիտի ունենայ, ի հեճուկս որեւէ անհատի, կազմակերպութեան կամ կառավարութեան ցանկութեան:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Ցեղասպանութեան Ուխտը ցեղասպանական ոճիրը կը բնութագրէ որպէս ազգային, էթնիքական, ցեղա-

նոր հասարակութենէն վերացնելու հիմնական նպատակը:

Լէօ Քուփըր (Leo Kuper), Վահագն Տատրեան, Ֆրանք Չալք (Frank Chalk) եւ այլ գիտնականներ սկսած են համակարգել ցեղասպանութեան յատկանիշները, ինչպէս նաեւ այն պայմանները, որոնց մէջ ան պատահելու աւելի մեծ հաւանականութիւն ունի: Հայկական փորձառութեան պարագային, այս յատկանիշները կ'ընդգրկեն.

- ցեղային, կրօնական եւ մշակութային յստակ բնորոշում ունեցող բազմազգ հաւաքականութիւն,
- իշխող եւ ցեղասպանական արարքը գործադրող տարրին կողմէ վտանգի զգացում,
- արարքին զոհ դարձած խումբին ընկերային եւ տնտեսական մակարդակներու համեմատական վերելք,
- արարքը գործադրող խումբին կողմէ ինքզինք ենթակայ խումբէն աւելի վեր եւ իրաւացի զգալու գաղափարախօսութեան մը ընդունում ու տարածում,
- արարքին զոհ դառնալու հակամէտ խումբի կեղեքումի ատակ ըլլալու յատկութիւն,
- շրջանային կամ համաշխարհային նոր համակարգ մը յառաջացնելու վճռականութիւն, եւ ոչնչացնել այդ նպատակին հասնելուն դէմ իսկական կամ երեւակայական վտանգ սպառնացող տարրեր,
- զոհուելիք խումբին դէմ առնուելիք միջոցառումներուն համար պետական եւ զինուորական մեքենան զօրաշարժի ենթարկել,
- իրաւազրկուած խումբի ունեցուածքը իւրացնել:

Քսաներորդ դարու ցեղասպանական արարքներուն մէջ գաղափարախօսական ազդակներ առաջնաբար կարեւոր դերակատարութիւն ունեցած են: Երիտթուրքերը, որոնք 1908-ի յեղափոխութեամբ իշխանութեան հասան, իսկ 1913-ին մենատիրութիւն հաստատեցին, տեսութիւնը ամէն բանէ վեր դասելու եւ ազգայնականութիւնը թուրքերով սահմանափակելու իրենց մարմաջին մէջ մէկդի շպրտեցին Օսմանեան հին նուիրումը: Այս յստակ է իրենց գաղափարախօսներէն Զիա Գէօքալփի, որ, ակնարկելով ազգին, կը գրէ.

«Ես զինուոր մըն եմ, իմ հրամանատարն է ան.

Ես կը հնազանդիմ անոր բոլոր հրահանգներուն առանց հարցումի. Ես փակ աչքերով կը կատարեմ իմ պարտականութիւնս»:

Երիտթուրքերու նպատակն էր ցեղային, էթնիքական եւ կրօնական համակեցութեան, բազմազգ ընկերութիւնը վերածել միատարր ընկերութեան, ի շահ մէկ տիրող տարրի: Այս նպատակի իրագործ-

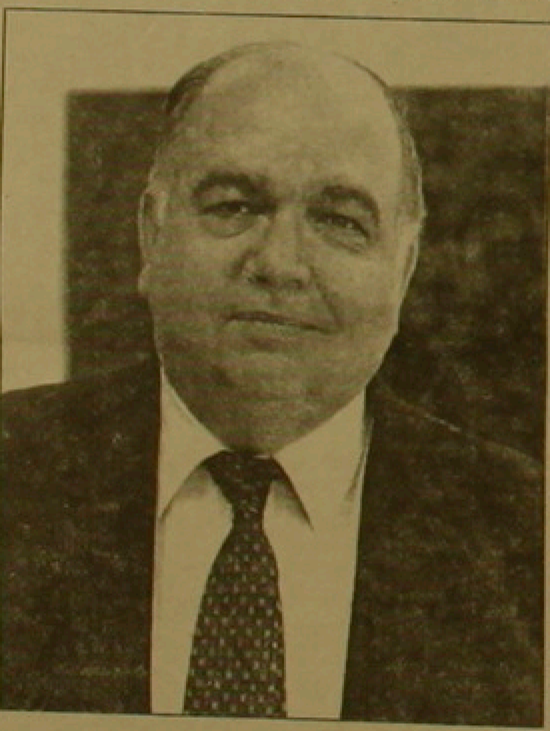

երկրի մը մէջ հեռագրային ցանցի օգտագործումը ցեղասպանական արարքի գործադրման մէջ աննախընթաց դեր խաղաց: Նշանակուած զոհերը ի սկզբանէ մահուան դատապարտուած էին...:

Գիտենք, որ այս քաղաքականութեան իբրեւ հետեւանք ամբողջ ազգ մը բնաջնջուեցաւ 1915-ի ճնշիչ ամռան ընթացքին: Տարածք մը դատարկուեցաւ իր հազարամեայ բնիկներէն: Հարկ չկայ աղէտի մանրամասնութեանց վրայ կանգ առնելու, կամ կրկնելու հայութեան մնացորդները վերականգնելու եւ ցեղասպաններն ու ցեղասպան կառավարութիւնը պատժելու յաղթական Դաշնակիցներուն խոստումները: Գիտենք նաեւ, թէ արդարութիւնը վիժեցաւ եւ, այդ դաւաճանութեամբ, ճշմարտութիւնը եւս զոհուեցաւ:

Հեգնանք է, որ հենց ցեղասպաններն ու անոնց հետեւորդներն են կառավարութիւններ ու անհատներ, որոնք կը շարունակեն ուրանալ եւ կամ բանականացնել այս հսկայական ոճիրը, որ նաեւ կը տնօրինեն յիշողութեան եւ մոռացութեան առճակատման ասպարէզը: Անոնք շարունակաբար հայութեան պարտադրած են անցնելու պաշտպանողական դիրքի, ստիպելով սպառել անոր ամբողջ ճիգն ու ուժը ոճիրի փաստարկման եւ միջազգային ճանաչման վրայ, մինչդեռ Ցեղասպանութեան ընթացքին եւ անկէ անմիջապէս ետք համայն աշխարհը արդէն գիտէր, որ աննախադէպ աղէտը ահռելի իրողութիւն մըն էր: Հայութիւնը պարտադրուած է ընթանալու այն օրէնքներով, որոնք ցեղասպանն ու իր աջակիցները մշակած են, փոխանակ զգենելու եւ իրագործելու իր սեփական,

կը ձեւաւորէ ոչ միայն անոր անմիջական զոհերուն տեսլականը, այլեւ յաջորդող սերունդներունն ալ: Փոխանակ աշխարհը իբրեւ կանոնի հետեւող համակարգ եւ լաւ վայր դիտելու, վերապրող սերունդը անվստահութեամբ, երկիւղով եւ աշխարհէն գալիք վտանգի սպառնալիքով կ'ապրի: Հետեւաբար, կարեւոր կը դառնայ վերապրողներուն բացատրել, թէ պատահած ահռելի դէպքերը բնական չեն, այլ աշխարհի լաւ համակարգէն շեղած մոլորութիւններ են: Շարունակուող ուրացումը անկարելի կը դարձնէ այդպիսի բանը, ինչպէս նաեւ կը շեշտէ անպաշտպանութեան, լքուածութեան եւ դաւաճանուած ըլլալու զգացումները: Այս զգացումները յաղթահարելու համար կարեւոր է, որ վերապրողները իրենց վախն ու վիշտը բաժնեն այլոց հետ, իրենց ընդվզումը բարձրաձայն արտայայտեն, աշխարհին ընդունիլ տան իրենց տառապանքը, եւ մասնաւորաբար զղջումի եւ ներողութեան արտայայտութիւններ լսեն ցեղասպանական արարքը գործող կողմէն: Միայն այդպիսով արդարութեան եւ իրաւունքի զգացումը կրնայ վերահաստատուիլ: Այլապէս ցաւն ու ցասումը կը շարունակուին եւ բուժման գործընթացը կ'արգելակուի:

Ցեղասպանական արարքը գործադրողներու շառաւիղներուն համար ներքննութեան ու ինքնավերլուծութեան դիմելը հիմնական նշանակութիւն ունի: Անոնք պէտք է դիմագրաւեն իրենց պատմութիւնը ու դասեր քաղեն անկէ, պէտք է հարց տան, թէ նման խախտումներ ինչպէ՞ս պատահած են, պէտք է քննեն, թէ ի՞նչն էր որ կար, կամ տակաւի՞ն կրնայ գոյութիւն ունենալ իրենց ազգային նկարագրին կամ ընկերութեան մէջ, որ զիրենք մղեց ցեղասպանութիւն գործադրելու ճանապարհը ընտրելու, եւ պէտք է փորձեն բողութիւն գտնել զղջումի յստակ վարուելակերպով, որուն առաջին քայլը ճշմարտութիւնը ընդունիլն է: Սակայն եթէ անոնք անկարող են, կամ չեն ուզեր իրականութիւնը ընդունիլ եւ կը շարունակեն իրենց ինքնարդարացումը, կրնան անգամ մը եւս այլ խմբաւորումներ զոհելու ընթացքի մէջ գտնուիլ: Ինչ որ այժմ Թուրքիոյ նախկին հայկական նահանգներուն մէջ կը պատահի, այս իրողութեան լաւագոյն փաստը կրնայ ըլլալ:

Հայ ժողովուրդի պատմութեան այս ճակատագրական պահուն, երբ ազգը կը փորձէ տոկուն հանրապետութիւն մը վերակերտել, պէտք է բոլորին յստակ ըլլայ, որ ազգային մեծ աղէտը «Յիշողութեան փոսը» ը նետելով անկարելի է զայն շրջանցել: Ընդհակառակն, ամէն ճիգ ի գործ պէտք է դնել, որ ոճրագործ կողմն ու անոր հետ մեղսակ-

հազարաւոր հայկական կոթողներու եւ եկեղեցիներու քանդումը եւ մատեաններու ու գիրքերու փճացումը, ինչպէս նաեւ փոխարկումը ամէն ինչի, որ համայն աշխարհին կրնայ յիշեցնել, թէ կար ժամանակ, երբ հայութիւնը կը ծաղկէր այդ տարածքին վրայ: Այս վնասին տուն տուող միջոցառումները նոյն քան ծրագրուած են, որքան Ցեղասպանութիւնը: Նախ բնաջնջել ամբողջ ժողովուրդ մը, ապա մոխրացնել անոր մշակոյթին վերաբերող բոլոր փաստերը, եւ վերջապէս՝ քաղել նոյնիսկ անոր յիշատակը՝ հսկողութեան ենթարկելով հայութեան պատմութեան եւ մշակոյթին վերաբերող գրութիւնները, արգելք հանդիսանալով հայկական պատմական վայրերու պեղումին, եւ ամենակարեւորը՝ իւրացնելով եւ ինքնիրենն վերագրելով հայկական անցեալի սերունդներու ստեղծագործական տաղանդին արդիւնքները: Նման պայմաններու տակ հրամայական կը դառնայ, որ աշխարհի տարածքին բարի կամեցողութիւն ունեցող մարդիկ տէր կանգնին իրականութեան եւ ճշմարտութեան ու տարածեն զանոնք:

Հանգրուանի մը, երբ մեզմէ շատեր զանազան երկիրներու կրթական համակարգերէն ներս մարդկային իրաւանց եւ ցեղասպանութեան ուսուցման ներմուծումը կը փորձեն ապահովել, սկսելով նախակրթարանի եւ միջնակարգի մակարդակներէն, կ'ակնկալենք, որ Հայաստանի նոր Հանրապետութեան ակադեմական հաստատութիւնները թեւ ու թիկունք հանդիսանան մեզի: Կը սպասենք Հայկական Ցեղասպանութեան հետազօտութեան ազգային կեդրոնի մը հաստատման, ինչպէս որ 1990 թուականին Հայաստանի իշխանութիւնը ընդունած էր: Վստահ ենք, որ այսօրուան իշխանութիւնը ինքզինքին պիտի չթոյլատրէ ճշմարտութիւնն ու Ցեղասպանութեան շարունակուող ազդեցութիւնները նսեմացնելու կոչուած շանթաժի մը զոհը դառնալ: Կասկածէ վեր է, որ այս զօրով նոյնիսկ փոքր իսկ չափով ենթարկուիլը անկախաբար անկէ սպասուելիք կարճատեւ որեւէ վարձատրութեան՝ ոչ թէ ոճրագործ կողմին յաղթանակն ու գնահատանքը պիտի ապահովէ, այլ զինք աւելի խոր արհամարհանքի եւ տիրապետելու ախորժակներու պիտի առաջնորդէ:

Այսօր, հայ ժողովուրդին դէմ գործուած մեծ ոճիրի 80րդ տարելիցին, վէրքերը տակաւի՛ն բաց կը մնան: Անոնք այդպէս պիտի մնան մինչեւ որ ճշմարտութիւնը յաղթանակէ եւ արդար փոխհատուցումը կատարուի: Այս ճիգին մէջ, Հայաստանի կառավարութեան որդեգրելիք դերը յատուկ իմաստ կը ստանայ, անկախ ակադեմականներու եւ մարդկային իրաւանց պաշտպաններու աշխատանքներէն: Պէտք է բոլորը յստակ եւ աննահանջ կերպով գիտնան, որ ճշմարտութիւնը որեւէ գնով վաճառքի չի կրնար դրուիլ:

Թող որ բոլորս իբրեւ անհատներ, իբրեւ ժողովուրդ, իբրեւ կառավարութիւն եւ իբրեւ մարդկութիւն ջանք թափենք հեռու մնալու Աւետիս Ահարոնեանի «Կոյր աշուղ»ի ծանր անէծքէն՝ «Այս քան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ հային կարդայ նախատինք»:

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ

ազգային

ԵՂԵՌՆ-80

Ժիրայր Լիպարիտյան. «Ճանաչումը պիտի լինի, որովհետեւ այս պետությունը կա»

Հայոց ցեղասպանության 80-ամյակին նվիրված «Ցեղասպանության հարցեր» միջազգային գիտաժողովում եզրափակիչ խոսքով հանդես եկավ ՀՀ նախագահի գլխավոր խորհրդական, գիտաժողովի կազմակերպման աշխատանքային խմբի ղեկավար Ժիրայր Լիպարիտյանը, որն ամփոփեց կատարված աշխատանքը։ «Գիտաժողովի նպատակը չէր ամեն հարց ներկայացնել եւ վերլուծել։ Վերլուծված հարցերից կարելի է առանձնացնել հետեւյալ դրույթները։ Ցեղասպանության սահմանումի հարցը։ Հստակ է, որ հավելյալ աշխատանքի կարիք կա։ Մեկ կողմից, ցեղասպանություն բառի իմաստը փոխանցելու միտումը, եւ ամեն մասնավոր սպանություն ցեղասպանություն կոչելը, մյուս կողմից, կան երեւույթներ, որոնց անունը տակավին չի գտնված, երբ պետությունն իր ժողովրդին ցեղասպանության է ենթարկում, եւ այստեղ առա-

այդ ոճիրը։ Եվ հստակ տեղ պետք է դրվի, մանավանդ, երբ գաղափարախոսությունների կանխարգելման մտահոգություն կա։ Գաղափարախոսությունը, երբ մարդկությունից կկտրվի եւ կդառնա ինքնամփոփ ու ինքնանպատակ, ինքնաբերաբար կպարտադրե, որ մարդիկ համակերպվեն իրեն։ Եվ այդ համակերպման մեջ, երբ մարդ է սպանվել, թե մի հոգի, թե մեկ միլիոն, տարբերություն չկա, որովհետեւ գաղափարախոսությունն է հարցը։ Մի քանի անգամ ուշադրություն դարձվեց ընդդիմադրության, ինքնապաշտպանության հարցին։ Երեւի այստեղ զոհի եւ սպանողի հարաբերությունը կարող է օգտակար լինել մեկնաբանելու, դատողություն անելու ինքնապաշտպանական հարցի վերաբերյալ։ Խոսվեց այն մասին, որ տպավորություն կա, թե մեր հավաքական, սոցիալական հոգեբանությունը այնպես է, թե սկսած ենք մենք մեզ տեսնել ցեղասպանու-

հարցրել, որքան են մոտեցել Թուրքիային ճանաչելու մեր ցեղասպանությունը։ Մենք մոտեցել ենք, մենք սկսել ենք այսօր։ Երբ ինքնաքննադատություն չկա, ոչ ոք իրավունք չունի քննադատելու այս պետությանը։

Այս պետությունը չի հակադրել ճանաչումը ազգային շահերուն, տնտեսական շահերուն։ Պետությունը կփորձի գտնել ձեւը, որ եւ այս լինի, եւ այն։ Եվ սպասել, որ արժեքները, որոնք 40 տարի մեկ ձեւով 80 տարի մեզ անդամալուծել են մտավորական իմաստով, դառնան քաղաքականության հիմք, սխալ դատողություն է։ Դաստիարակելի է այս հարցը։ Մենք ձեւը կգտնենք հանգիստ, հավասարակշռված ձեւով այդ գործը առաջ տանելու։

Ճանաչման հարցը նաեւ անկախության հարց է։ Երբ ժխտումը մեզ կբանտարկե, ճանաչումը բացարձակ կատեգորիա դարձնելը մեզ նույնպես կբանտարկե։ Անցյալը կդառնա տա-

ջարկված է «դեմոսայդը» ժողովուրդ սպանել։ Մեր պարագայում, օտար ազգի պետություն էր, որ սպանեց հայ ժողովուրդը։ Հրեաների պարագայում, այդ պետությունը սպանեց իր ժողովուրդը, բայց տարբեր կրոնք ունեցող։ Կամբոջայի պարագայում այդ պետությունը սպանեց եւ այս եւ այն, համենայնդեպս իր ժողովուրդը։ Այս երկու ծայրահեղությունները հավանաբար շարունակվեն քննարկման նյութ դառնալ։ Բայց այստեղ եղան նաեւ մոտեցումներ։ 1970-ական թվականների Նիգերիայի մեջ եղած ցեղասպանությունը։ Մեկ անգամ հիշվեց առաջին ցեղասպանությունը՝ հերերոների (Հարավային Աֆրիկայի մեջ) դա ցեղասպանություն էր։ Երկրորդ կետն այն է, որ հստակ է, թե այս դրույթի մեջ ամենակարեւորը պատճառականությունն է, թե ինչու՞ ընդհանրապես տեղի կունենա յուրահատուկ որեւէ ցեղասպանություն։ Չեմ ուզում կրկնել սովածը. տնտեսություն, դասակարգ, կրոն, ազգ, լեզու-այդ բոլորը ավելի շատ գործոններ են, որ գաղափարախոսության մաս են կազմում, որը կարելի չէ պատմությանը եւ մարդկությանը պարտադրել։ Ոճիր պետության ոճիր է, պետական մակարդակի ոճիր է եւ որպես այդ դիպին էլ կննա, անկախաբար, թե այդ պետությունը, որ ոճիրը կուզի իրականացնել, ինչ լծակներ կգործածի, ինչ գաղափարախոսություններ կստեղծի, եւ ինչ կատեգորիաներ է շահագործում։

Երրորդ կետն այն է, թե ցեղասպանությունը պատմությունից դուրս երեւույթ չէ։ Պատերազմների նման ցեղասպանությունը դարձել է պատմության մաս կազմող երեւույթ։ Եվ հետեւաբար, պիտի ենթարկվի նույն տեսակի քննարկման իր ծնունդով, իր ընթացքով, իր պատճառներով, իր հետեւանքներով։ Պատմությունը չի բավեր, հոգեբանությունը չի բավեր, անհրաժեշտ են գիտության բոլոր բնագավառները։ Հայաստանի համար անհրաժեշտ է, որ մեր գիտությունը ցեղասպանության ուսումնասիրման հարցում անցնի երկրորդ փուլ, նկարագրականից անցնի վերլուծականի, համեմատականի, եւ սկսի մաս կազմել միջազգային գրականության։

Չորրորդ կետը վերաբերում է այն նորություններին, որոնք առնչվում են ոճիր գործողի կապակցությամբ։ Պետությունն աբստրակտ չէ, այն իր մեքենան ունի, լծակները, բանակը, ժողովուրդը, կուսակցությունները։ Եվ մասնակցության ձեւը, պատասխանատվության հարցը, փաստարկումը, արդարությունը։ Անհրաժեշտ է այդ ընդհանուր սահմաններից անցնենք եւ տեսնենք, թե ինչպես է պատահել

թյամբ։ Այսինքն, այն ինչ պատահել էր հայոց պատմության մեջ մինչեւ 1915 թվականը, պատահած էր, որովհետեւ պիտի հասներ 1915-ին։ Ամեն բան կտաներ 1915-ին։ Իսկ այն, ինչ պատահեց դրանից հետո, 1915-ի հետեւանքն էր։ Սա կարող է մեր հոգեբանությունը լինել, բայց չի կարող լինել քաղաքականություն։

Մենք չենք կարող վերածվել զոհերի ու ապրել զոհի հոգեբանությամբ, որքան էլ որ ճիշտ է, որ այդպես կզգանք։ Բայց մանավանդ չենք կարող փոխանցել մեր նոր սերունդներին այդ հոգեբանությունը։ Երբ մենք կորցնենք այդ հեռանկարը մեր ամբողջ պատմության վրա, եւ վերածվենք զոհի, ձեզ կվստահեցնեմ, որ ամենաճիշտ ձեւը կլինի գնալ նույն ճամփով։ Շատ ուշադրություն դարձվեց եւ ճիշտ ձեւով նաեւ հետեւանքներին։ Եվ արդեն կա հոգեբանական գրականություն այդ հետեւանքների մասին, բայց արդեն հետեւանք ոճիր գործող պետության եւ ժողովրդի համար։ Արդեն առաջին ճամփան բացվել է եւ կշարունակվի։ Հստակ է նաեւ, որ այսպիսի ոճիրը կարելի չէ զուտ գիտականորեն դիտել։ Այստեղ հստակ է, որ այս գիտնականներից ոչ մեկը չի կարող այդ թեման ուսումնասիրել եւ բարոյական դատողություն չունենալ։ Պրն. Թաներ Աքչամը չի կարող գալ Երեւան, ցեղասպանության գիտաժողովին մասնակցել եւ որքան էլ լավ գիտնական լինի, համենայնդեպս իր անցյալը կզգա որպես թուրք ժողովրդի մի զավակը, որ պատասխանատվություն կզգա։

Այստեղ գիտականը, բարոյականը, պատմականը եւ քաղաքականը կխառնվեն իրար։ Բայց այս իրար խառնվելը լավ է, երբեմն վատ։ Այստեղ կարծիք հայտնվեց բամբասանքի ձեւով Հայաստանում եղած ցեղասպանության ճանաչման վերաբերյալ դիրքորոշման մասին։ Ճիշտ չէ, որ բամբասանքը գիտաժողովին ներկայացվի։ Այս պետությունն ունի իր քաղաքականությունը եւ պիտի ունենա իր քաղաքականությունը երեխաների ուսուցման մեջ։ Պիտի գտնենք, թե ինչ պիտի սովորեցնենք, ի՞նչ պիտի տանենք մեր զավակներին, որ տարիքի, ոչ միայն ընդհանուր հիշողություն ունենան եւ զոհի հոգեբանությունը գտնեն, այլ դառնան քաղաքացիներ անկախ պետության։ Ցեղասպանության ճանաչման հարցը կրկին տարբեր ձեւերով։ Ով առավել, որ մեկ ձեւ կա ճանաչման համար եւ ով առավել, թե ամենապակասը ամենաճիշտ ձեւն է։ Նա, ով կքննադատե այս պետության քաղաքականությունը, նախ պետք է քննադատե իրեն իրեն եւ տեսնե, վերջին 40 տարիների քանիերը որ են

կանք, անցյալը չի դառնար ազատագրում։ Անցյալը կդառնա ծանրություն, անցյալը կդառնա աղբաման պատմությունը, որտեղից ուզողը ուզած բանը կվերցնե ուզած զգացումը արդարացնելու համար։ Մենք չենք կարող այդպիսի շռայլություն թույլ տալ։ Իսկ պետությունը պատասխանատվություն ունի, ո՞րն է ավելի մեծ պատասխանատվությունը, ինչպես կարելի է հարցնել մեր զոհերը 1 մլն թե 1,5 մլն։ Ես միայն մեկ ձեւ սովորած եմ։ 30 տարի առաջ գրել եմ հոդված, 15 տարի առաջ կազմակերպել առաջին սիմպոզիումը ցեղասպանության, որին ներկա էին դոկտ. Տատրյանը, դոկտ. Հովհաննիսյանը, դոկտ. Հոռովիցը։ 15 տարի հետո նույն բաները ունենք ասելու։ Նույն բաները ունենք անելու։ Բան պիտի սովորե՞նք 30 տարի հետո, թե ոչ։ Մեզ անդամալուծել են ցեղասպանությունը եւ նրա հետեւանքները։ Երբ մենք պիտի ձերբազատվենք, նաեւ պիտի մեզ ազատություն տանք գործելու այնպես, ինչպես եւ կկարծենք, որ մեր զոհերը պիտի ուզեին, որ գործեինք։ Ապահովենք, որ այս ժողովուրդը կա, կապրի, ազատ եւ անվտանգ։ Դրանից ավելի մեծ պարտք ես չեմ տեսնում։ Սիմվոլները, խոսքերը, ճառերը շատ լավ են, բայց այս պետությունը պիտի ապրի ազատ, անկախ, եւ այս ժողովուրդը անվտանգ պիտի ապրի, եւ երբ մենք կարողացանք անել այդ, շատ ավելի մեծ բան է, քան որեւէ խոսք, որ կարելի է ասել որեւէ ճանաչման մասին որեւէ պետության կողմից։

Երբ անցյալի մեջ մայրը երկու զավակից մեկը թողներ, որովհետեւ մահացած էր, հաջորդ պարտականությունը կլիներ մյուս զավակին պահել, խնամել, մեծացնել, փեսայի տալ, որ կարողանա։ Մենք ցեղասպանությունը դիակների պաշտամունքի ենք վերածած եւ պետք է կյանքի փառաբանումի վերածենք։ Մեր այս հանրապետությունը երկրորդ զավակն է, որ կապրի, առաջինը մնացած է, եւ մեզ առած են, կեղտոտ է զավակը, մազերը լավ չեն սանրված, բերանը մի ոտքն էլ երկու սմ կարճ է մյուսից։ Ճանաչումը կլինի, բարեկամներ։ Ճանաչումը պիտի լինի, որովհետեւ այս պետությունը կա։ Որովհետեւ այս պետությունը դատողությամբ կգործի, կհավասարակշռի եւ պիտի հաջողի, որովհետեւ կան դրան. Աքչամի եւ այստեղ ներկա գտնվող գիտնականների պես մարդիկ։ Բայց առանց պետության, առանց անկախության եւ առանց ճշգրիտ դատողության, լոկ աշխատանքի, առանց այդ բոլորի՝ մնացածը գաղափարախոսություն է։ Ո՞ւմ ինչ կգոհացնի, չգիտեմ, բայց ոչ զոհերի հիշատակը։

ԵՐԵՎԱՆ

Սերգեյ Բաբուրին. Մենք կաջակցենք մեր կողմը հակված երկրներին

Հանրապետությունում էր գտնվում ՌԴ Պետդումայի պատվիրակությունը Սերգեյ Բաբուրինի գլխավորությամբ։ Ապրիլի 22-ին պատվիրակությունը մեկնեց Ստեփանակերտ, որտեղ հանդիպում ունեցավ ԼՂՀ ԳԽ նախագահի պաշտոնակատար Կարեն Բաբուրյանի, պաշտպանության նախարար գեներալ մայոր Սերգեյ Բաբայանի, արտգործնախարար Արկադի Ղուկասյանի հետ։ Պարոն Բաբուրինի գլխավորած պատվիրակությու-

նը նպատակ ունի նաեւ մեկնել Բաքու եւ զբաղվել գերիների փոխանակությամբ։ Սերգեյ Բաբուրինը, որն, ինչպես հայտնի է, «Ռուսաստանի ուղի» պատգամավորական խմբի, ինչպես նաեւ «Ռուսաստանի համաժողովրդական դաշինքի» նախագահն է, քաջատեղյակ է Կովկասի տարածաշրջանին. մինչ Հայաստան կատարած այցելությունը, նա վերջերս եղել է Չեչնիայում, Ինգուշիայում, Հյուսիսային Օսիայում։

Ապրիլի 21-ին, Երեւանում, մեխանիկայի ինստիտուտի դահլիճում, պարոն Բաբուրինը հրավիրեց մամլո ասուլիս, որին ներկա էին նաեւ Պետդումայի եւս երկու պատգամավոր՝ կրթության եւ մշակույթի հանձնաժողովի անդամ Սերգեյ Միխեեւը եւ էներգետիկայի եւ արդյունաբերության հանձնաժողովի անդամ Իվան Անեչկինը։

Մեկ ժամանոց (այդպես էր նախատեսված) միջոցառման կեսը իր «բացման խոսքով» զբաղեցրեց Անդրկովկասի եւ Պետդումայի հարցերով փորձագետ Հմայակ Հովհաննիսյանը, որը եւ վարում էր ասուլիսը։ Վերջինիս այն պնդումը, որ Ռուսաստանի վերածնունդը պայմանավորված է Հայաստանով, ավելի ճիշտ Հայաստանի հանդեպ վարած քաղաքականությամբ, մեղմ ասած, այնքան էլ տեղին չէր։ Այդ կապակցությամբ նույն ինքը՝ Սերգեյ Բաբուրինը, հանդիպման ավարտին ստիպված եղավ համաձայնել այն հարցադրմանը, թե վերջ ի վերջո ու՞մ ասուլիսն էր։ Բացի այդ, դահլիճում հավաքվածների մեջ մեծ թիվ էին կազմում Հայաստանում գործող ռուսական տարբեր կազմակերպությունների ներկայացուցիչները, որոնք եկել էին հանդիպելու Պետդումայի պատգամավորների հետ, նրանց տեղեկացնելու համայնքի խնդիրներին։

«Հարգելի հայրենակիցներ», այսպես սկսեց իր ելույթը Սերգեյ Բաբուրինը, ընդգծելով միասնական պետության գաղափարը։ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմում տարած հաղթանակի 50-ամյակի մասին նա նշեց, որ այդ տոնը պետք է նշվի իրեն հարգող ամեն հետխորհրդային երկրում։

Պետդումայի ընդունած որոշման առիթով հարցերին Սերգեյ Բաբուրինը պատասխանում էր անկեղծ. «Մեր դիրքորոշումը ղարաբաղյան խնդրի վերաբերյա՞լ։ Սակայն չէ որ դա մեր ներքին հարցն է։ Հանուն ինչի կործանվեց խորհրդային դաշնությունը. ի դեպ, այս գործընթացում Հայաստանի դերն արտակարգ մեծ էր։ Հանուն նոր եւ անկախ երկրների կայացման։ Նրանք կայացել են եւ թող բարի լինեն իրենց ուժերով լուծել սեփական խնդիրները։ Հայաստանը եւ Ադրբեջանը մեզ հետաքրքրում են սոսկ ԱՊՀ-ի հարավային սահմանագիծը խաղաղ եւ կայուն պահելու առումով։ Ռուսաստանը կաջակցի այն երկրին, որն ավելի հակված կլինի դեպի մեզ, հակառակ դեպքում ղարաբաղյան խնդիրը մեզ հետաքրքրում է այն քանով, որքանով՝ Վաշինգտոնին»։ Պատասխանելով այն հարցին, թե հայտնի որոշումն ընդունելու ժամանակ Պետդումայի պատգամավորները հաշվի առե՞լ են հետեւանքները, պարոն Բաբուրինն ասաց. «Մենք ընդունել ենք այն, ինչ համապատասխանում է իրականությանը։ Երբ Պետդուման գտներ, որ հարկ չկար այն ընդունելու, ապա չէր ընդունի ի անկախ ամեն ինչից»։

ԱՐԻՍ ՂԱԶԻՆՅԱՆ

Կամայականություն ԻՏԱՌ-ՏԱՍՍ-ի թղթակցի նկատմամբ

Հայաստանում ԻՏԱՌ-ՏԱՍՍ գործակալության թղթակից Տիգրան Լիլոյանը եղավ մեր հանրապետությունում լրագրողների դեմ արդեն սովորույթ դարձած կամայականությունների, նրանց պարտականությունների կատարումը խոչընդոտելու, մարդկային ու մասնագիտական արժանապատվությունն արհամարհելու ու վիրավորելու արշավի հերթական զոհը։

Ապրիլի 21-ի առավոտյան Տ. Լիլոյանը պաշտոնապես հրավիրված էր Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայում գումարված միջազգային գիտաժողովին, որը նվիրված էր Մեծ եղեռնի 80-ամյակին՝ այն լուսաբանելու համար։ Փաստաթուղթը ներկայացնելով, լրագրողը մտել է ԳԱ շենք, իսկ առաջ՝ նիստերի դահլիճ։ Այդ դահլիճ ազգային անվտանգության պետական վարչության աշխատակիցը, ներկայանալով Ալբերտ Հարությունյան անունով, կոպիտ կերպով քաշելով մեր գործընկերոջ հագուստը, նրան դուրս տարավ դահլիճից։ Դիմելով «դու»-ով, ԱԱՊՎ-ի սպան Տ. Լիլոյանին սպառնաց դուրս վռնդել ԳԱ-ի շենքից, շարունակելով հայհոյել եւ վերջապես՝ նույն անհանդուրժելի ու արհամարհական տոնով պահանջել ներկայացնել հրավիրատոմսը։ Չեկիստական բարձր զգոնության դրսեւորման այդ դերձախոս տեսարանին ներկա նախագահի մամուլի ծառայության աշխատակից Ելենա Կուրղիյանը հանգիստ բացատրեց խիզախ հետախույզին (թե՞ հակահետախույզին, ո՞վ գիտի), որ նրա սխրագործության թիրախը լրագրող է, որը կատարում է իր մասնագիտական պարտականությունները։ ԱԱՊՎ-ի աշխատակցին պարզաբանվեց, որ եթե նա հարց ունի, թող դիմի նախագահի աշխատակազմի ներկայացուցչին։ Հարությունյանը պատասխանեց, որ ցուցում ունի նախագահի գլխավոր խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտյանից՝ նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի ելույթի ժամանակ ոչ ոքի չթողնել դահլիճ։ Մինչ չեկիստը շարունակում էր իր բոցաշունչ ելույթը (որի համար երեւի նոր աստղ է ակնկալում իր ուսադիրներին), գիտաժողովն սկսվեց, պետության ղեկավարը մոտեցավ ամբիոնին, եւ դահլիճ մտնելն արդեն անիմաստ էր։ Արդյունքում Տ. Լիլոյանին չհաջողվեց ներկա լինել գիտաժողովին եւ լուսաբանել նախագահ Լ. Տեր-Պետրոսյանի ելույթը ԻՏԱՌ-ՏԱՍՍ գործակալության համար։

ԱԱՊՎ պետի պաշտոնակատար Դավիթ Շահնազարյանին հղած նամակում Տ. Լիլոյանը նրա ուշադրությունը հրավիրել է կատարվածի վրա։

Միջադեպի մասին տեղեկացված են ԻՏԱՌ-ՏԱՍՍ-ի գլխավոր տնօրեն Վիտալի Իգնատենկոն եւ ՀՀ-ում ՌԴ դեսպան Անդրեյ Ուռնովը։

Նոր էինք գոհունակությամբ արձանագրել, որ նախագահի թիկնապահները բարեկամացել են լրագրողների հետ, ավելին, ըստ ամենայնի օգնում են նրանց աշխատանքում։ Այս նոր միջադեպը ցույց է տալիս, որ դեռ շատ անելիք ունենք մինչեւ իրավական պետության հասնելը։ Առավել եւս, երբ ԱԱՊՎ-ի աշխատակցին հաջողվեց հավասարակշռությունից հանել ՏԱՍՍ-ի սովորաբար զուսպ թղթակցին եւ ստիպել նրան գրել բողոքի նամակներ ...

Ի դեպ, նույն օրը նմանօրինակ վերաբերմունքի է «արժանացել» նաեւ մեր պաշտոնական լրատու գործակալության՝ Արմենպրեսի ֆոտոլրագրող Մխիթար Խաչատրյանը, որին հաջողվել է մի կերպ խցկվել նիստերի դահլիճ, որտեղ, սակայն, նրան չեն թողել լուսանկարել հանրապետության նախագահին՝ ելույթ ունենալիս։

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ

Մշակույթ

Ոչ թե Վանաձոր, այլ Վանատուր

Փրկեցէք մեզ ձորից

Ամենքն իրենց փորձից գիտեն, թե որքան դժվար է նորածնին բոլորին հաճելի եւ հենց իրեն սազական անուն կնքելը. որքան հիասթափություններ ենք ապրել, երբ գիտակցել ենք սխալը: Էլ ավելի ծանր է բնակավայրը անվանակոչելը: Այստեղ էլ քիչ չեն եղել հիասթափություններ, հատկապես մեր հայկական տեղանունները վերջին 100-ամյակում հիշատակելիս. էլ Ազիզբեկով, Ղաչաղան, Բասարգեչար, Թափանլի, Ալավերդի, Քյավառ, Ջալալօղլի, Ղարաքիլիսա, Դարալագյազ, Էլլար, Ղալթաղչի, Ղարանլուղ, Օրթաքիլիսա... եւ այլն: Նման տրամաբանությամբ վերջին յոթանասնամյակում անուններ էին բաշխվում տիրակալների, պալատականների, զորավարների, փոքր ու մեծ գործիչների. ոչ ոք չէր մտածում, թե դրանք կհարատեւե՞ն արդյոք: Ժամանակին ի շարս բազմաթիվ տեղանունների չխնայեցին նաեւ Կիրովականը (եւ Կիրովաբադը):

Կարող էինք ավելի խելամիտ լինել՝ պահպանել հին անունը մինչեւ համապատասխան անուն գտնելը: Բայց այն օրերին հակառուսական, հակակոմունիստական մոլուցքն այն աստիճան էր շիկացած, որ ոչ մի ուլ վերջամանց չէր հանդուրժվում: Եւ ոչ միայն փոխեցին, այլեւ «ոչնչացրին» Կիրովի գրանիտե արձանը (գործ՝ Արա Սարգսյանի), պայթեցրին: Նույն մոլուցքով մեր նախնիք ավերել են մեհյաններ, հին աստվածների սրբավայրեր, պայթեցրել են ու քանդել եկեղեցիներ:

... Սկսվեց մեր քաղաքի նոր անվան փնտրտուքը: Առաջարկված անունները 1992-ին դրվեցին համաժողովրդական հանրաքվեի. Գուգարք, Վանաձոր, Վանք, Կանակա, Բազում: Տեղացիները ձայնը տվեցին Գուգարքի օգտին (40 տոկոս), Վանաձորը գրավեց 2-րդ տեղը (21 տոկոս): Այնուամենայնիվ, քաղխորհրդի նստաշրջանը (իսկապես մեծ տատանումներից հետո) 1993-ին որոշեց հավերժացնել պապերի գոմահանդերի ու [illegible] անունը Վանաձոր:

Ցավոք, մեր Գերագույն խորհուրդը, չնայած խելամիտների բազում բողոքներին, մի գրչի հարվածով աշխարհում ոչ այնքան անհայտ այս քաղաքին տվեց ձոր՝ Վանաձոր գետի ու ձորակի անունը:

Ո՞ւմ ապացուցես, որ քաղաքը (այն էլ ընդարձակ հովտում փռված) ձոր չէ, ու Հայաստանում արդեն բավականաչափ (20-ից ավելի) ձոր-եր կան (Եղեգնաձոր, Ձաղձոր, Այգեձոր, Լեռնաձոր, Ծաղկաձոր, Մեղրաձոր, Վարդաձոր, Գնդաձոր, Լուսաձոր, Կոռնիձոր, Կաքավաձոր, Հալիձոր եւ այլն): Ցավոք, հանրապետության անվանակոչության հանձնաժողովը, աշխարհագրական ընկերությունը, լեզվաբանները, տեղանունների գիտակները մեր պարագայում անհասկանալիորեն չեզոք մնացին, չգիտես ինչո՞ւ լռեցին, չմասնակցեցին բոլորիս համար ճակատագրական անվանակոչությանը:

Հասկանում եմ, հիմա դժվար է փնտրված, ավերված, ծանր շնչող, արդեն անտառազուրկ, ծառազուրկ, մերկացած մեր քաղաքին մի գեղաշուք անունով վերակոչել (շատերը կհարցնեն՝ մի՞թե դրա ժամանակն է): Իսկ ինձ (ու համախոհ հայրենակիցներիս) թվում է, որ ոչ միայն ժամանակն է, այլեւ խիստ անհրաժեշտ է մեզ փրկել ձորից. գիտնականները, աշխարհագրագետները, համապատասխան կոմիտեները ու հանձնաժողովները պիտի մտածեն սրա մասին:

Իսկ մինչ այդ ներկայացնում եմ իմ առաջարկը՝ Վանատուր:

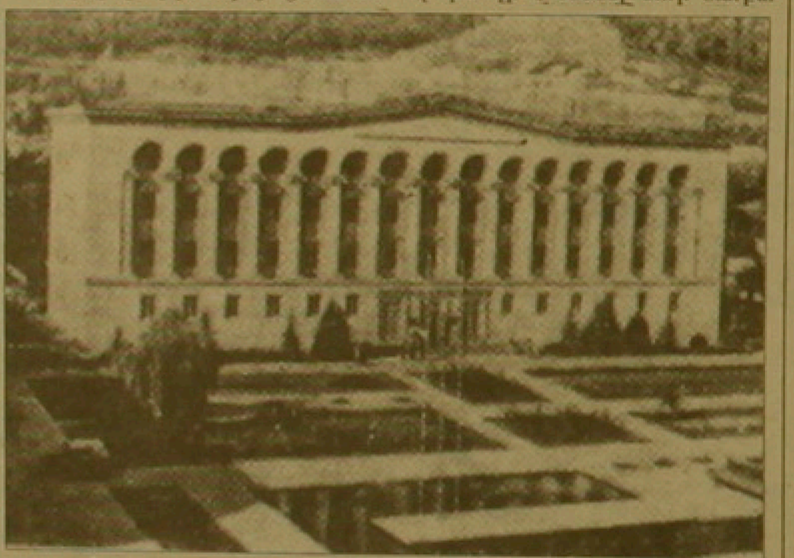

Լեզվաբաններին, իհարկե, անծանոթ չէ այդ հնագույն (թեեւ մոռացված) բառը: Բացեք ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարանի 4-րդ հատորի 366-րդ էջը եւ կկարդաք.

Վանատուր. Հյուր ընդունող, իջեւան տվող, հյուրընկալ, աղընջական (հատուկ մակդիր Արամազդի, որի մեհյանին կից կար իջեւան եկվոր ուխտավորների համար):

Այնուհետ Րաֆֆու «Սամվելում» (էջ 306) կարդում ենք. «... Այդ վանքի տեղում էր հայոց ամենահին սրբավայրերից մեկը Բագավանը, որի մեջ կանգնած էր վանատուր (հյուրասեր) Արամազդի մեծագանձ մեհյանը: Ամեն մի անցորդ, ամեն մի օտարական նրա բազմաթիվ օթեւաններում հյուրասիրություն եւ գիշերային հանգստություն էր վայելում: Այստեղ յուրաքանչյուր Նավասարդ ամսի սկզբում կատարվում էր Ամանորի (Նոր տարվա) աշխարհախումբ տոնախմբություն: Ներկա էր լինում հայոց թագավորը յուր նախարարների հետ: Օրհնում էին հասունացած պտուղները եւ նվիրում հյուրասիրության աստծուն: Աստվածը պաշտվում էր նրա տաճարում որմզդական երկնային հուրը»:

Մեր հին բնակավայրը, որը թուրքերը վերակոչել էին Ղարաքիլիսա (սեւ եկեղեցի) երկար ժամանակ եղել է Արեւելքից Արեւմուտք տանող խաչվող ճանապարհների հյուրընկալ, հյուրամեծար, վանատուր, վանատուն, օտարընկալ բնակավայրերից մեկը եւ հայտնի է եղել իր վանքամերձ բնակարաններով, եւ մինչեւ 1927-28 թվականները՝ տանյակ իջեւանատներով:

Անշուշտ, սա չի նշանակում, թե հնում մեր նախնիների բնակատեղը կոչվել է Վանատուր կամ Վանատուն, թեեւ չի բացառվում այդ վարկածը: Երբ մեր մեծ ձորը կոչվել է Վանաձոր, իսկ նրանով հոսող գետակը՝ Վանագետ (որը աղբյուրներում Անձաձոր), անհավանական է, որ դրանց արմատը Վանքն է, այն վանքերը, որոնց բեկորները ցայսօր էլ կարելի է տեսնել ձորի տարբեր խորշերում: Ավելորդ չեմ համարում հիշեցնել, որ Վանատուրը հին հայկական է. մեր թվարկությունից առաջ (եւ հետո) Վանատուր է կոչվել ամսվա 14-րդ օրը: Այդ դարերում հայերն օգտվել են արեգակնային օրացույցից, եւ տարին ունեցել է 12 հիմնական եւ մեկ լրացուցիչ (5 օր) ամիս. կոչվել են Նավասարդ, Հոռի, Սահմի, Տրե, Քաղոց, Արաց, Մեհեկան, Արաց, Ահեկան, Մարերի, Մարգաց, Հրոտից եւ Ավելյաց: Ամսվա օրերը նույնպես ունեցել են աստվածների անուններ կամ կապված են եղել երկնային կամ գյուղատնտեսական աշխատանքների հետ: Ամսվա առաջին օրը կոչվել է Արեգ, 2-րդը՝ Հրանդ, 3-րդը՝ Արամ, ... 7-րդը՝ Աստղիկ, ... 12-րդը՝ Անի, ... 14-րդը՝ Վանատուր, 15-րդը՝ Արամազդ, ... 18-րդը՝ Մասիս, 19-րդը՝ Անահիտ, 20-րդը՝ Արագած, ... 27-րդը՝ Վահագն, 29-րդը՝ Վարազ, 30-րդը՝ Գիշերավար:

Ահա եւ մեր Վանատուրը աստվածատեղին: Արդ, թող մեր քաղաքը կրի այդ բարեհունչ, աստվածատուր, իր կոչմանն արժանի անունը: Մեծ ցանք չի պահանջվում. միայն պետք է հրաժարվել ձորից եւ ընդունել տուր բաղադրիչը, որից թվում է՝ ոչ ոք չի վիրավորվի:

ԱՐՇԱՎԻՐ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
«Հուշամատյան» պատմա-լուսավորչական ընկերության Վանաձորի բաժանմունքի նախագահ

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ

Խաչքարի կրկնօրինակը կնվաստացնե՞ր Հայաստանին ՄԱԿ-ում

Միացյալ ազգերի կազմակերպությանը անդամագրվելու 3-րդ տարեդարձի եւ կազմակերպության 50-ամյակի կապակցությամբ Հայաստանը վերջերս ՄԱԿ-ին նվիրեց 1216 թ. խաչքար: Խաչքարի 13-րդ դարի լինելու հանգամանքը կասկածի տակ դրեց Հավուց Թառի վանական համալիրից Բոխում ցուցադրության տարված 13-րդ դարի խաչքարի ճակատագիրը:

ՀՀ կառավարությանն առընթեր հուշարձանների պահպանության վարչության պետ Կորյուն Ղաֆադարյանը հայտնեց, որ Հայաստանում գործող օրենսդրությամբ արգելված է հուշարձանների տեղափոխումը իր պատմական միջավայրից, ուստի նվիրաբերվածը չէր կարող վերաբերվել Հավուց Թառի խաչքարին: Խոսքն այստեղ Գեղարդի վանքից վաղուց Մայր աթոռ Սուրբ Էջմիածնի վեհարանի բակ տեղափոխված 13-րդ դարի խաչքարի մասին է, «որը մեզ համար արժեքավոր կարող է, բայց ոչ եզակի», հավաստիացրեց վարչության պետը: Պրն Ղաֆադարյանը հայտնեց, որ հուշարձանների պահպանության վարչությունը ընտրությունը կատարել է՝ ելնելով այն սկզբունքից, որ ՄԱԿ-ի Նյու Յորքի կենտրոնում գտնվող բազում այլ պետությունների նվիրատվությունների կողքին այն կներկայացնի հայկական մշակույթն ու հայ ժողովրդի պատմությունը:

ՀՀ կառավարությունը վավերացնելով վարչության կատարած ընտրությունը, միաժամանակ հանձնարարել է նրանց 5 օրվա ընթացքում ավարտել խաչքարի չափագրումը՝ կրկնօրինակը պատրաստելու եւ կրկին Վեհարանի բակում տեղադրելու նպատակով: Պրն Ղաֆադարյանը տեղեկացրեց նաեւ, որ իրենց համար դժվարություն ներկայացնող նույնատիպ քարի՝ բազալտի խնդիրը լուծված է արդեն. օրերս այն կտեղափոխվի Սիսիանից եւ, հավանաբար հունիս ամսին խաչքարի կրկնօրինակը կհամալրի Վեհարանի հավաքածուն:

Չցանկանալով թերագնահատել Միացյալ ազգերի կազմակերպության դերն ու նշանակությունը մեր պետության հարցում, այնուամենայնիվ, համարձակվում ենք հուշել. միգուցե կրկնօրինակը նվիրվե՞ր:

Իսկ Բոխում տարված խաչքարի մասին, պրն Ղաֆադարյանը հայտնեց, որ ցուցադրությունն արդեն ավարտված է. ներկայումս ցուցանմուշների փաթեթավորման աշխատանքներ են կատարվում, եւ մայիսի 2-ին այն ամենայն հավանականությամբ Հայաստանում կլինի:

ՍԱՍԱ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԵՐԵՎԱՆ

Բարսեղ Թուղլաջյանը՝ ՀԳԱԱ-ի պատվավոր անդամ

Կաթողիկոսական ընտրությունների առիթով վերջերս Հայաստան այցելած համբավավոր լեզվաբան, պատմաբան ամերիկահայ Բարսեղ Թուղլաջյանը ապրիլի 19-ին ընտրվել է Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի պատվավոր անդամ: Տեղեկացնենք, որ Թուղլաջյանը 1991-ին միջազգային մասնագետների ակադեմիայի անդամ է ընտրվել գերմանական MIDI-ի կողմից: Տարիների ընթացքում աշխարհի տարբեր երկրների եւ քաղաքների (Բրյուսել, Լոնդոն, Փարիզ, Մեքսիկա, Ավստրալիա, Ամերիկա, Բուենոս Այրես եւ այլն) ինստիտուտների եւ համալսարանների պատվավոր անդամ է ընտրվել, արժանացել ոսկեղենի ասպետի, դոկտորի կոչման: Քեմբրիջի միջազգային կենսագրական կենտրոնի կողմից պատմաբանասիրական բնագավառում ցուցաբերած գերբնական նվաստ շնորհիվ «1993-ի համաշխարհային չափանիշներով» մասնագետ է հռչակվել:

Նույն օրը ապրիլի 19-ին, պրն Բարսեղ Թուղլաջյանը հանդիպել է Հայաստանի արտգործնախարար Վահան Փափազյանի, Հայաստանի Հանրապետության նախագահի գլխավոր խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտյանի հետ, քննարկել Հայաստանի եւ Թուրքիայի փոխհարաբերությունների զարգացման խնդրի հետ կապված հարցեր: Պրն Թուղլաջյանը հանդիպել է Ամենայն հայոց կաթողիկոս Գարեգին Ա-ի հետ, ինչպես նաեւ արեւմտահայ մշակույթի խնդիրների մասին շահեկան մի զրույց ծավալել ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումյանի հետ: Ապրիլի 22-ին պոլսահայ մասնագետը Արամ Խաչատրյան տուն-թանգարանում ներկայացրել է «Հուշեր Արամ Խաչատրյանից» բանախոսությունը: Երեկ պրն Բարսեղ Թուղլաջյանը մեկնեց Պոլիս:

ՀԱՄԱՌՈՏ

Միջոցառումներ՝ Եղեռնի հիշատակին

Եղեգնաձորի շրջխորհրդի գործկոմի նախաձեռնությամբ շրջանում անցկացվեցին միջոցառումներ (երեկոներ, ցուցահանդեսներ, դպրոցական շարադրության մրցույթներ)՝ նվիրված Մեծ եղեռնի 80-ամյակին: Ապրիլի 23-ին շրջանային մշակույթի տան դահլիճում տեղի ունեցավ հուշ-երեկո: Բացման խոսքով հանդես եկավ շրջխորհրդի գործկոմի նախագահի տեղակալ Դավիթ Մարգարյանը, զեկուցումով ելույթ ունեցավ Գխ դասախոս, պատմ. գիտությունների թեկնածու Սերոբ Սարգսյանը: Երեկոն ամփոփվեց գրական երաժշտական կոմպոզիցիայով, որը նախապատրաստել էր շրջկենտրոնի թիվ 1, 3, արվեստի դպրոցների, մանկավարժների եւ աշակերտների, շրջանային մշակույթի տան եւ Եղեգնաձորի ուսանողների ուժերով: Միջոցառումների գեղարվեստական ղեկավարն էր Արմեն Ադամյանը, կազմակերպչական խմբի ղեկավարը՝ Կարինե Հարությունյանը, սցենարի հեղինակը՝ Վարդիթեր Հարությունյանը: Երեկոյի անցկացմանը մեծապես նպաստեցին ՀԹՄՄ Եղեգնաձորի մասնաճյուղի անդամների ելույթները: Հաջորդ օրը տեղի ունեցավ սգո երթ դեպի Մեծ եղեռնի զոհերի հուշարձանը, կատարվեց ժամերգություն, մատուցվեց հոգեհանգիստ:

Ա. Ե.

Ճգնավորյանը Եղեռնի համերգը չղեկավարեց...

Կիրակի օրը, Արամ Խաչատրյան համերգասրահում, ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի՝ Եղեռնի 80-ամյակին նվիրված համերգը (ծրագրում՝ Լորիս Ճգնավորյան «Հոգեհանգստյան աղոթք», Արամ Խաչատրյան «Սիմֆոնիա թիվ 2»), ըստ նախորոք հայտարարվածի, մաեստրո Ճգնավորյանը չի ղեկավարել (նրան փոխարինել է Յուրի Դավթյանը): Համերգի օրը հայրենակիցներին ուղղված նամակ գրության մեջ մաեստրոն, բացակայելու համար ներողություն խնդրելով, տեղեկացրել է, թե երկրորդ որդու անակնկալ ծնունդն է պատճառը Վիեննայից իր ուշացման: «Շնորհակալ լինելով մեր Տիրոջից, անունը կնքեցի Էմանուել՝ Աստված մեզ հետ», տեղեկացրել է նա նամակում:

«Ծունր ու շիտակը իրար խառնելով»

Էջմիածնում կայացած կաթողիկոսական ընտրության առիթով ապրիլի 7-ի համարում՝ «Լը Մոնդը» Սոֆի Շիհաբի ստորագրությամբ տպագրել է թղթակցություն, որտեղ, ինչպես Փարիզի «Յառաջն» է նշում, «ծունն ու շիտակը իրար խառնելով, լրագրողը Հայոց եկեղեցին բաժանել է «երկու գլխավոր ճյուղերի» տեսլով, թե այն «դաշնակցության տիրական ազդեցության տակ» է եւ որ ապրիլի 5-ին այդ ճյուղերը միավորվեցին 131-րդ կաթողիկոսի ընտրությամբ: Ֆրանսիական օրաթերթը Գարեգին Բ-ին անվանում է «սփյուռքի եկեղեցու պետ» եւ, ինչպես՝ «Յառաջն» է բարգմանաբար մեջբերում, «իր ընտրութիւնն այլ յաղթանակ մը Լ. Տեր Պետրոսեանի համար, որ վերջերս արգիլած էր ՀՅԴ-ն եւ այս ընտրութեամբ ուզած էր մասամբ չէզոքացնել ներքին ընդդիմութիւնը»:

ՌԱԴԻՈ

«Հայ-FM»-ը դարձավ շուրջօրյա

Շնորհավորանք «VOA-Europe»-ից «Հայ-FM»-ին

Ուրախություն մեր բոլոր համախոհների եւ հատկապես երաժշտասերների՝ ապրիլի 20-ից «Հայ FM» մասնավոր ռադիոկայանն անցավ շուրջօրյա աշխատանքային՝ ռեժիմի: Բացի այդ, ռադիոկայանը միացել է «VOA-Europe» (Ամերիկայի ձայնը՝ Եվրոպայի համար) ռադիոցանցին եւ իրավունք է ձեռք բերել օրական ութ ժամ ընդունելու եւ հեռարձակելու «VOA-Europe»-ի «Music and more» (երաժշտություն եւ ոչ միայն երաժշտություն) կոչվող ծրագիրը:

Հինգշաբթի, ամբողջ օրվա ընթացքում մի քանի անգամ վերոհիշյալ ծրագրի հաղորդավարները հասուկ ողջույններ ափոեցին եթերով երեւանի իրենց գործընկերներին, լրաքցնելով իրենց ուրախությունը, որ այդ հսկա ռադիոցանցին «ապրիլի 20-ից միացել է եւս մեկ ռադիոկայան՝ Երեւանի «Հայ FM 105.5» ստերեո՝ Հայաստանի պատմության մեջ առաջին անկախ կայանը»: Այնուհետեւ ջերմ բարեմաղթություններ հնչեցին մեր նոր ռադիոկայանի հիմնադիրների եւ ղեկավարների հասցեին.

Անցյալ տարվա սեպտեմբերի 19-ին հիմնված եւ պարբերաբար երեք ժամանոց ծրագրեր եթեր տվող ռադիոկայանը ընդամենը 7 ամսվա ընթացքում հասավ այսպիսի նվաճման՝ հաղորդումներ ամեն օր, ամեն ժամ, որի համար բոլոր պատասխանատուներն ու ծրագրերի կազմողներն անխտիր արժանի են անկեղծ խրախուսանքի ու գովասանքի:

Ավելացնենք, որ օրվա ընթացքում ընդամենը մեկ կամ առավելագույնը երկու ժամով կընդհատվեն հեռարձակումները եթերում, այն էլ ռադիոտեխնիկական սարքավորումներին «հանգիստ» տալու նպատակով:

Հ. Օ.

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ

Մարզական

Euro 96 England

Երեկ «Արմենիա» հյուրանոցում, որտեղ հանգրվանել է Իսպանիայի հավաքականը, տեղի ունեցավ մրցակից թիմերի գլխավոր մարզիչներ Խավիեր Կլեմենտեի և Սամվել Դարբինյանի մամուլի ասուլիսը: Փոքր-ինչ տարօրինակն այն էր, որ հյուրերի մարզիչը չհամաձայնեց մամուլի ասուլիսն անցկացնել համատեղ: Նա նախընտրեց, որ սկզբից լրագրողներն իրեն հարցազրույցներ անեն, որի ավարտից հետո թողեց դահլիճը: Կլեմենտեին չէր հետաքրքրում մրցակից թիմի մարզչի կարծիքը: Դա ինչ-որ տեղ նաև վիրավորական էր: Երևի հյուրերի մարզիչը վստահ է իր թիմի հաջողությանը: Համենայն դեպս՝ նրա պատասխանները համոզեցին, որ այդ հարցում ինքը կասկած չունի: Մնում է, որ մեր տղաները հակառակը ապացուցեն.

...րում երկուսն էլ կենտրոնական պաշտպաններն են:

— Ճշմարի՞տ է, որ դարպասապահ Սուբիսարետան չի խաղա:

— Դա բացառվում է: Սուբիսարետան բոլորից շատ է հանդես եկել հավաքականում և թիմի ավագն է: Նա անցկացրել է 99 հանդիպում և երևանյան խաղը հոբելյանական 100-րդը կլինի: Իսկ ամեն մի ֆուտբոլիստ չի ուզենա բաց թողնել նման առիթը:

— **Ինչ եք կարծում, այսպիսի անհավասար թիմերի հանդիպումները կարո՞ղ են հետաքրքրություն առաջացնել:**

— Ես կարծում եմ, որ փոքր թիմերին հարկավոր է օգնել: Եթե այսպիսի հանդիպումներ չլինեն, թույլ թիմերը չեն կարող ուժեղանալ: Մյուս կողմից, սա ֆինանսական տնտեսական օգնություն է թույլ երկրներին: Այսպիսի հանդիպումներն առիթ են, որ լրագրողների մեծ բանակի շնորհիվ աշխարհին...

...մար մեծ անակնկալ է, որ դաշտի պայմանները շատ լավ են: Ձեր քաղաքի հրապարակը և հյուրանոցը նույնպես հրաշալի են:

Այնուհետև հերթը հասավ Սամվել Դարբինյանին:

— **Դուք հույս ունե՞ք, որ կհաղթեք:**

— Անհամբեր սպասում ենք խաղին:

— **Ի՞նչ խաղաոճ եք ընտրելու:**

— Կախված խաղի ընթացքից, ոճը կփոփոխվի:

— **Կլեմենտեն միացավ Արևմտյան Եվրոպայի երկրների մասնագետների այն կարծիքին, որ հարկավոր է Հայաստանի պես երկրին ընդգրկել նախնական փուլում: Ձեր կարծիքն ինչպիսի՞ն է:**

— Լրիվ հակառակը: Ուժեղ թիմերի հետ հանդիպումները հնարավորություն կտան արագորեն վերականգնել ֆուտբոլային մեր բարի ավանդույթները:

Այսօր Հայաստան-Իսպանիա

Խավիեր Կլեմենտե. «Փոքր թիմերն ընդունակ են անակնկալների»

Հավաքականների մարզիչների մամուլի ասուլիս

Վերջապես եկավ սպասված պահը: Սուպերֆուտբոլն էլ ժամանեց Երևան: Եվ դա շնորհիվ մեր անկախության: Այսօր Եվրոպա-96-ի ընտրական փուլի խմբային մրցաշարի հերթական տուրում Հայաստանի հավաքականը Երևանի «Հրազդան» կենտրոնական մարզադաշտում կհյուրընկալի աշխարհի ուժեղագույն հավաքականներից մեկին՝ Իսպանիայի հավաքականին, որը հիմա ՖԻՖԱ-ի դասակարգման աղյուսակի 2-րդ թիմն է, աշխարհի չեմպիոն Բրազիլիայի հավաքականից հետո: Իսպանիայի հավաքականը գերազանց է հանդես գալիս Եվրոպայի առաջնության 2-րդ խմբի ընտրական մրցաշարում և անցկացրած 5 հանդիպումներում ընդամենը 2 միավոր է կորցրել ու ընդգծված առաջատարն է: Իսպանացիները նախօրեին ծանոթացան «Հրազդան» մարզադաշտին և առաջին մարզումն անցկացրին այստեղ: Թիմին, սովորականի համաձայն, ուղեկցում են մեծ թվով լրագրողներ ու մենեջերներ: Երևան է ժամանել Իսպանիայի ֆուտբոլի ֆեդերացիայի գրեթե ամբողջ կազմը՝ նրա նախագահը, 2 տեղակալները, գլխավոր քարտուղարը, հավաքականների քարտուղարները, ֆեդերացիայի մամուլի պատասխանատուն, նույնիսկ հավաքականի խոհարարը: Ուշագրավն այն է, որ արբանյակային կապի շնորհիվ պարտադրանքից 15 րոպեանոց հեռուստատեսային անմիջական հաղորդում տրվեց Իսպանիա: Այո, այս երկիրը ֆուտբոլի խենթ է և հաջողությունները ամենամասսայական այդ ձևում պատահական չեն: Այսօր, ժամը 14-ին Աբովյանի «Կոտայք» մարզադաշտում կայանալիք մինչև 21 տարեկան ֆուտբոլիստների Եվրոպայի առաջնության խմբային մրցաշարի Հայաստան-Իսպանիա հանդիպումը նույնպես արբանյակային կապով ուղղակիորեն ցուցադրվելու է իսպանացիների համար:

Իսպանիայի հավաքականի մարզիչ Կլեմենտեն մամուլի ասուլիսի ժամանակ

որպեսզի հետագայում, մրցակիցները ստիպված լինեն հարգանքով վերաբերվել: Խավիեր Կլեմենտեն հավաքականի ղեկը ստանձնել է 1992 թվականին և նրա գլխավորությամբ թիմը մեծ հաջողությունների է հասել: Անցկացրած 32 հանդիպումներում Իսպանիայի հավաքականը տարել է 18 հաղթանակ, 11 հանդիպում ավարտել ոչ-ոքի և ընդամենը 3 պարտություն կրել, խփելով 61 և բաց թողնելով 22 գնդակ:

Բնականաբար, առաջին հարցը, ուղղված հյուրերի մարզչին, այն մասին էր, թե ի՞նչ գիտի ինքը հայկական ֆուտբոլի և Հայաստանի հավաքականի մասին:

— Մենք դիտել ենք Բելգիա-Հայաստան և Հայաստան-Կիպրոս հանդիպումների տեսագրությունները, այնպես կարող եմ ասել, որ ոչինչ չգիտենք Հայաստանի հավաքականի ու հայկական ֆուտբոլի պատմության մասին: Անկասկած իսպանական ֆուտբոլն ավելի ուժեղ է, քան հայկականը: Ես, իհարկե, հասկանում եմ, որ մեր միջոցները անհամեմատ լավ են, քան ձերը: Այնուամենայնիվ պետք է զգույշ լինենք և մեծ ուշադրություն դարձնենք պաշտպանությանը: Փոքր թիմերն ընդունակ են անակնկալների և նրանց պետք է հարգել: Մեծ թիմերի հետ շփումները նրանց անհրաժեշտ են և արագորեն կարող են առաջընթաց ապրել: Ճշմարիտն ասած, ես սկզբից դեմ եմ եղել, որ բոլոր թիմերը միանգամից իրավունք ստանան մասնակցել Եվրոպայի առաջնության ընտրական մրցաշարերին: Ես կողմնակից էի, որպեսզի ստեղծվեր նախնական ընտրական խումբ:

— **Թիմն իր մարտական կազմո՞վ է ժամանել Երևան:**

— Վնասվածքների պատճառով երկու փոփոխություն կա, ընդ ո...

...պատմենք ու ծանոթացնենք փոքր երկրի մասին:

— **Ինչով բացատրել, որ Բրյուսելում ձեր թիմը Բելգիայի հավաքականին հաղթեց 4-1 հաշվով, սեփական հարկի տակ բավարարվեց ոչ-ոքի արդյունքով:**

— Թե բելգիացիները, և թե մենք, ավելի հաջող ենք խաղում արտագնա հանդիպումներում:

— **Ձեր խաղացողները կձգտե՞ն արդյոք շատ գնդակներ խփել անհավասար մրցակցի հետ խաղում:**

— Մեր թիմը հարձակողական ոճի է և այդ նշանաբանով էլ խաղում է: Մենք պետք է մեր 3 միավորը վաստակենք:

— **Ի՞նչ արդյունք կգրանցվի:**

— Ես գուշակող չեմ, այլ պարզապես մարզիչ:

— **Պարտությանը պատրա՞ստ եք:**

— Ոչ:

— **Ի՞նչ կարող եք ասել մարզադաշտի մասին:**

— Ես չէի սպասում և ինձ հա...

— **Խավիեր Կլեմենտեն հավաքականը մարզելու համար տարեկան ստանում է 600 հազար դոլար: Դուք ինչքա՞ն աշխատավարձ եք ստանում:**

— Դուք այնպիսի թիվ ասացիք, որ մոլորվեցի: Հավատացեք, որ 100 անգամ պակաս եմ ստանում (եթե այդպես լինի, հրաշալի է):

— **Վաղվա խաղում ձեր թիմի համար ո՞րն է մրցանակը:**

— Հաղթանակը:

— **Իսկ խաղացողներն ի՞նչ կստանան:**

— Ամբողջ հայ ժողովրդի սերն ու երախտագիտությունը:

— **Հավաքականի հիմնական կազմը որոշե՞լ եք:**

— Դա ինձ համար ամենադժվար խնդիրն է: Մենք ստուգողական խաղ չենք անցկացրել և դեռ որոնումների մեջ ենք: Ամենակարևորն այն է, որ ամենաճիշտ կազմն ընտրենք:

ՍՈՒՐԵՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ.

ՇԱԽՄԱՏ

Աշխարհի առաջնության միջփնջայինը՝ Երևանում

Այսպես միաձայն որոշեցին ՖԻԴԵ-ն և ՊՇԱ-ն

ԳԱԳԻԿ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ,
ՖԻԴԵ-ի եվրոպական 5-րդ գոտու պրեզիդենտ

Միխայիլ Տալի հուշամրցաշարին զուգահեռ Ռիգայում ընթանում էր ՖԻԴԵ-ի պրեզիդենտական խորհրդի և գործադիր կոմիտեի նիստը: Այն քննարկեց շախմատային կյանքի կարևորագույն խնդիրներ, որոնցից շատերը անմիջականորեն առնչվում են Հայաստանի հետ:

Տողերիս հեղինակը և ՖԻԴԵ-ի պրեզիդենտ Ֆլորենսիո Կամպոմանեսը, որը վերջին ամիսներին երկու անգամ վերահսկիչ այցելություններով եղել է Հայաստանում, ներկաներին ծանոթացրին երևանյան օլիմպիադայի նախապատրաստության ընթացքին: Պրեզիդենտական խորհուրդը հավանություն տվեց օլիմպիադայի հոգաբարձուների խորհրդի և կազմակերպական կոմիտեի աշխատանքներին և համոզմունք հայտնեց, որ Երևանը ամենաբարձր մակարդակով կանցկացնի շախմատային խոշորագույն այս տոնը: Շնորհակալությամբ հատուկ ընդգծվեց Հայաստանի բարձրագույն ղեկավարության անմիջական աջակցությունը: Ուշադրության կենտրոնում էր աշխարհի առաջնության միջփնջային մրցաշարի վայրի ընտրության հարցը: Հայտեր էին ներկայացրել Հնդկաստանը և Հայաստանը: Ընդ որում, իրենց կարծիքը պետք է հայտնեին և ՖԻԴԵ-ն, և շախմատային պրոֆեսիոնալների ասոցիացիան, իսկ որ միջփնջայինով սկսվում է երկու կազմակերպությունների համատեղ առաջնության գործընթացը: ՊՇԱ-ի ղեկավարը՝ աշխարհի չեմպիոն Գարրի Կասպարովը միանշանակ արտահայտվեց Երևանի օգտին: ՖԻԴԵ-ի պրեզիդենտական խորհուրդը միաձայն որոշեց աշխարհի առաջնության միջփնջայինն անցկացնել Հայաստանի մայրաքաղաք Երևանում և օլիմպիադա-96-ի կազմկոմիտեին հանձնարարվեց անմիջապես կազմակերպել այս մրցաշարը օլիմպիադայի նախապատրաստական փառատոնի շրջանակներում:

Միջփնջայինի կոնկրետ ժամկետները հայտնի կդառնան առաջիկա օրերին՝ ՖԻԴԵ-ի, ՊՇԱ-ի և երևանյան կազմկոմիտեի լրացուցիչ խորհրդակցությունից հետո:

Եվ այսպես, Հայաստանի մայրաքաղաքը կդառնա աշխարհի չեմպիոնի կոչման համար պայքարող 72 ուժեղագույն շախմատիստների մրցավայրը.

ՖԻԴԵ-Ի պրեզիդենտական խորհուրդը Ռիգայի նիստից հետո

ՖԻԴԵ-ի այս նիստում միջազգային կարգի մրցավարի կոչում շնորհվեց երևանցիներ Ռոբերտ Բունիաթյանին և Ռաֆայել Հարությունյանին:

Հայաստանի 3 պատվիրակներ ընտրվեցին ՖԻԴԵ-ի մշտական հանձնաժողովների կազմերում: Մեր ֆեդերացիայի նախագահ, պրոֆեսոր Վանիկ Զաքարյանը հաստատվեց կրթական (այն հայտնի է նաև «Շախմատը դպրոցում» անունով), միջազգային կարգի մրցավար Ալբերտ Խաչատրյանը՝ մրցավարական, իսկ տողերիս հեղինակը՝ լրատվական հանձնաժողովի կազմում:

Պրեզիդենտական խորհուրդը և գործադիր կոմիտեն Ա. Խաչատրյանին նաև երաշխավորեց Օլիմպիադա-96-ի գլխավոր մրցավարի պաշտոնը:

«Հայաստանն աշխարհի ամենաշախմատային երկիրն է», Ֆ. Կամպոմանեսը մի քանի շաբաթ առաջ Երևանում ասած այս խոսքերը այժմ էլ կրկնեց Ռիգայում: Կարծում եմ, որ նա լուրջ հիմքեր ուներ դրա համար...

ԵՎՐՈՊԱ-96

Իսպանիայի հավաքականի այցետոմսը

Թիմի կազմը

Դարպասապահներ			
Սուբիսարետա	1961	«Վալենսիա»	99
Կանիզարես	1969	«Ռեալ» Մ	08
Պաշտպաններ			
Ալկորտա	1968	«Ռեալ» Մ	28
Բելսու	1968	«Ռեալ» Մ	06
Կամարասա	1967	«Վալենսիա»	13
Ֆերեր	1970	«Բարսելոնա»	24
Կառանկա	1973	«Աթլետիկո»	-
Նադալ	1966	«Բարսելոնա»	22
Կիսապաշտպաններ			
Դոնատո	1962	«Դեպորտիվո»	05
Գոյկոեչեա	1965	«Աթլետիկո»	32
Լուիս Էնրիկե	1970	«Ռեալ» Մ	15
Հիյերո	1968	«Ռեալ» Մ	35
Հարձակվողներ			
Ամավիսկա	1971	«Ռեալ» Մ	06
Հիգուերա	1965	«Ռեալ» Սար	06
Պիցցի	1968	«Տեներիֆե»	04
Սալինաս	1962	«Դեպորտիվո»	52

Բոլոր ժամանակների լավագույն ռմբարկուները

1. Բուտրագենյո	26 (69)
2. Դի Ստեֆանո	23 (31)
3. Խուլիո Սալինաս	22 (52)
4. Միչել	21 (66)
5. Զառա	20 (20)
6. Լայնջարա	17 (12)

Ամենաշատ խաղեր անցկացրած ֆուտբոլիստները

1. Սուբիսարետա	99
2. Կամաչո	81
3. Գորդիլյո	75
4. Բուտրագենյո	69
5. Արկոնադա	68
6. Միչել	66
7. Վիկտոր	60
8. Սանտիլյանա	56
9. Սալինաս	52

2-րդ խմբի աղյուսակը և բոլոր խմբերի այսօր կայանալիք խաղերը

	Խ	Հ	Ո	Պ	Գ	Մ
1. Իսպանիա	5	4	1	0	12-3	13
2. Մակեդոնիա	4	1	2	1	5-4	5
3. Դանիա	4	1	2	1	5-6	5
4. Կիպրոս	5	1	2	2	4-6	5
5. Բելգիա	5	1	2	2	6-9	5
6. Հայաստան	3	0	1	2	0-4	1

Ֆրանսիա-Սլովակիա
Լեհաստան-Իսրայել
Ադրբեջան-Ռումինիա
Բելգիա-Կիպրոս
Դանիա-Մակեդոնիա
Հունգարիա-Շվեդիա
Շվեյցարիա-Թուրքիա

Լիտվա-Իտալիա
Խորվաթիա-Սլովենիա
Էստոնիա-Ուկրաինա
Բելառուս-Մալթա
Չեխիա-Հոլանդիա
Նորվեգիա-Լյուքսեմբուրգ
Իռլանդիա-Պորտուգալիա
Լատվիա-Հյուսիսային Իռլանդիա
Ավստրիա-Լիխտենշտեյն
Գերմանիա-Ուելս
Մոլդովա-Բուլղարիա
Վրաստան-Ալբանիա
Սան Մարինո-Շոտլանդիա
Հունաստան-Ռուսաստան
Ֆարերյան կղզիներ-Ֆինլանդիա

digitised by A.R.A.R.@

ԱՐՄԻՆԴ ԿԵՆՏՐՈՆԸ

Հրավիրում է

ինգօրյա ճանապարհորդության դեպի Հնդկաստանի մայրաքաղաք:

ԵՐԵՎԱՆ - ԴԵԼԻ - ԵՐԵՎԱՆ

Հերթական ուղիղ չվերթը կկայանա ապրիլի 29-ին

(ուղևորության ընթացքում ինքնաթիռը մնում է Դելիում)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Նախատեսվում է նոր չվերթ

ԵՐԵՎԱՆ - ՍԻՆԳԱՊՈՒՐ - ԵՐԵՎԱՆ

«Էրեբունի» հյուրանոց, I մասնաշենք, 301-307 ս.

Հեռ. 52-75-65, 56-13-92, 56-05-79

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ

«Քվանտ» վարժարանը ապրիլի 15-ից սկսել է ընդունելությունը 1995-96 ուստարվա համար 7-րդ, 8-րդ, 9-րդ եւ 10-րդ դասարաններում: Ուսուցումը վարժարանում տարվում է տարբերակված ծրագրերով (մաթեմատիկա, ֆիզիկամաթեմատիկական, ռուսմանաշխարհագրական, հումանիտար (հայոց լեզու եւ գրականություն, օտար լեզուներ) թեքումներով դասարաններում: Վարժարանում բոլոր առարկաները դասավանդում են Երեւանի ոլորտային համալսարանի եւ այլ բուհերի փորձառու դասախոսներ, որոնք աշակերտներին տալիս են հիմնավոր միջնակարգ կրթություն եւ նախապատրաստում բուհերի ընդունելության քննություններին: Վարժարան դիմողների համար կազմակերպվում են երկամսյա անվճար դասընթացներ տարբեր առարկաներից (օրվա երկրորդ կեսին) վարժարանի ծրագրերով ուսուցումը շարունակելու նպատակով:

Դիմումներն ընդունվում են ամեն օր ժամը 9.00-17.00-ը, Երեւանի Յուսան Ավետիսյանի անվ. թիվ 74 դպրոցի երկրորդ մասնաշենքում (Բագրատունյաց 23, մետրոյի «Գարեգին Նժդեհի հրապարակ» կայարանի մոտ):

Հեռ. 42 22 17

ՕԳՏՎԵՔ ՄԵՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

Պարենարդշին շինարարական միավորումը ընդունում է պատվերներ հիմնարկ-ձեռնարկություններից եւ անհատ անձանցից.

- Բնակելի շենքերի, հիմնարկների, ամառանոցների շինարարական եւ վերանորոգման աշխատանքներ
- Մետաղական կոնստրուկցիաների, կրպակների եւ ավտոտնակների պատրաստում
- Կարճաժամկետ տրանսպորտային ծառայություններ:

Հեռ. 44-83-30, 44-73-42

«ԱՅՍԲԵՐԳ» ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

COMPANY

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒՄ Է

ՇՈՒՄՔԻ ՍԱՐՔԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ

պայմանագրային առաքում ԱՊՀ եւ արտասահմանյան երկրներից, կարճ ժամկետներում եւ ցանկացած քանակությամբ:

Երեւանի պահեստներից՝

Չեխական սանտեխնիկայի կոմպլեկտներ եւ մասեր:

Իտալական, ֆրանսիական եւ գերմանական շինանյութեր:

Ջերմամեկուսիչ եւ ծածկի նյութեր:

Ցանկացած չափսի եւ մակնիշի էլեկտրոդներ:

ԱՇԽԱՏԵՔ ՄԵԶ ՀԵՏ

Հասցեն:

Հանրապետության հր., Միությունների տուն, III հարկ, սեն. 32

Հեռախոսներ: 52-05-31, 56-06-33

Հեռ./Ֆաքս: 151-833 AT&T

«ՕՐՈՐ» ՄՊԸ-Ն

առաջին անգամ կազմակերպում է

«Հայկունի» եւ «Արմենունի» վճարովի դասընթացներ

Հայաստանի Հանրապետության օրիորդների եւ կանանց համար

«Հայկունին» առաջարկում է իր օգնությունը գործերով ծանրաբեռնված ծնողներին եւ նրանց դուստրերին առօրյայում անհրաժեշտ գիտելիքներ, գործնական ունակություններ (տես հավելված) ձեռք բերելու գործում:

«Հայկունիում» դասավանդող մասնագետները կարճ ժամկետում կհաղորդեն իրենց սաներին այնպիսի ծավալի գիտելիքներ, որոնց ինքնուրույն ձեռք բերումը կտեւի երկար տարիներ: Ընդունելության սահմանափակումները նվազագույն են: Ուսման ժամկետը երեք ամիս:

«Հայկունի» դասընթացի ուսումնական առարկաների ցանկը կլրացնեն օտար լեզուները (անգլ., պարսկ.) համակարգիչները (կոմպյուտերների) կիրառությունը եւ գործնական շփման հմտությունը:

«Արմենունի» դասընթացը նպատակամղված է շուկայական հարաբերությունների պայմաններում աշխատելու գիտելիքներ ձեռք բերելուն:

«Արմենունու» շրջանավարտները կստանան դիպլոմներ եւ միջազգային կարգի հատուկ վկայականներ (սերտիֆիկատներ): Նրանցից լավագույնները «Օրոր» ՄՊԸ-ի կողմից կերաշխավորվեն համատեղ ձեռնարկություններում աշխատելու համար: Մեր կրթօջախում ստացած գիտելիքները կօգնեն Ձեզ հաջողությամբ համագործակցել արտասահմանցի գործակիցների հետ եւ ՀՀ-ում ու նրա սահմաններից դուրս:

«Արմենունիում» ընդունելությունը մրցութային է, ունկնդիրների թիվը սահմանափակ: Ուսման ժամկետը 6 ամիս:

ԳՈՐԾԱՐԱՐ ԿՆՈՋ ԴԵՐՆ ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ ՕՐԵՑՕՐ ԱՃՈՒՄ Է: ՇՈՒՏԱՆԱՔ:

Գործնական պարապմունքներ

- Խոսքի վարք
- Կենցաղային վարվելակերպ
- Սպասավորում
- Քայլվածք, կեցվածք
- Առաջին բուժօգնություն

Տեսական դասընթացներ

- Հայկական ծեսեր, ավանդույթներ եւ տոներ
- Աշխարհի ժողովուրդների սովորույթները
- Բնակարանի, կացարանի ներքին ձեւավորում
- Նորաձեւություն, տարազ
- Հագուստ, դիզայներներ, պարագաներ
- Ընտանիքի տնտեսավարություն
- Ընտանեկան իրավունք
- Դիվանագիտական վարվելակերպ (պրոտոկոլ)
- Կենդանիները բնակարանում
- Տնաբույսեր, ծաղկեփնջեր

Հատուկ դասընթացներ

- Ընտանեկան կյանքի բարոյագիտություն եւ հոգեբանություն
- Սեռաբանություն
- Կոսմետիկա (գեղարվեստություն)
- Հիգիենա
- Սնունդ

Իրավաբանական եւ մասնավոր անձանց հայտերը ընդունվում են հետեւյալ հասցեներով՝ Երեւան-10, Ա/Ա 366:

Տեղեկատու հեռախոս՝ 58-49-44:

«Օրորը» կօգնի Ձեզ պահպանել ազգային ինքնությունը եւ լինել ժամանակակից:

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Ձոռ սենյականոց տուն տնամերձ հողամասով (200 մ) եւ օժանդակ կառույցներով: Հասցեն՝ Քանաքեռ, Կամոյի փող., 1 նրբանցք թիվ 12 (անմիջապես Քանաքեռի սկիզբը), Հեռ.՝ 285873

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
AMERICAN UNIVERSITY OF ARMENIA

Ճարտարագիտության, գործարարության, քաղաքագիտության մագիստրոսի կոչումներ

Հայաստանի Ամերիկյան Համալսարանը սկսում է 1995-1996 ուսումնական տարվա դիմորդների փաստաթղթերի ընդունումը:

Ընդունելությունը կազմակերպվում է արդյունաբերական ճարտարագիտություն, սեյսմիկ ճարտարագիտություն, գործարար ղեկավարում եւ քաղաքագիտություն մասնագիտությունների գծով:

Դիմորդները պետք է ունենան համապատասխան բնագավառի բարձրագույն կրթություն՝ մաթեմատիկա, տնտեսագիտություն, ճարտարագիտություն MBA աստիճանի համար, քաղաքացիական շինարարություն կամ մեխանիկա սեյսմիկ ճարտարագիտության M.Eng. աստիճանի համար, ճարտարագիտություն, մաթեմատիկա, մեխանիկա արդյունաբերական ճարտարագիտության M. Eng. աստիճանի համար, պատմություն, իրավագիտություն, լեզուներ կամ հասարակական գիտությունների այլ բնագավառներ քաղաքագիտության MA աստիճանի համար:

Անգլերեն լեզվի իմացությունը պարտադիր է:

Դիմորդները պետք է ներկայացնեն

- Դիպլոմի եւ ներդիրի օրինակներ իրենց պատճեններով
- Երեք բնութագիր նամակ, տեղում լրացնեն դիմումնագիր եւ ֆինանսական հնարավորությունների մասին տեղեկանք:

Փաստաթղթերի ընդունման համար կանխավճարի դրամով կազմում է ԱՄՆ 5 դոլարին համարժեք գումար, որը պետք է մուծել փաստաթղթերը հանձնելիս:

Փաստաթղթերի ընդունման վերջին ժամկետը 1995 թ. ապրիլի 28-ն է:

Դիմորդները 1995 թ. մայիսին կհանձնեն անգլերեն լեզվի կարգորոշիչ քննություն:

Հիմնական ծրագրում վերջնական ընդունելությունը կկատարվի դիպլոմի ներդիրի միջին գնահատականի, նախապատրաստական փուլում դիմորդների հաջողությունների եւ տվյալ ծրագրի համար անհրաժեշտ բնագավառի քննական արդյունքների հիման վրա (GMAT կամ GRE):

Ուսման տեւողությունը հիմնական ծրագրի համար երկու տարի է:

Լրացուցիչ տեղեկությունների համար կարող եք դիմել ՀԱՀ-ի Ընդունելության գրասենյակ: Հասցե՝ Մարշալ Բաղրամյան 40, առաջին հարկ, 19 սենյակ, հեռախոս 27-10-85:

ՀԱՀ-ը ռասայական, կրոնական, սեռական կամ ազգային խտրականություն չի ճանաչում:

ԱՅԱՔՍ

«ԱՅԱՔՍ» ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒՄ Է ԱՎԻԱՏՈՄՍԵՐ ԱՊՀ ԵՎ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ՑԱՆԿԱՑԱԾ ԵՐԿԻՐ:

ԵՐԵՎԱՆ, ՊՈՒՇԿԻՆԻ Փ. 43, ՀԵՌ. (8852) 536944

ԵՐԵՎԱՆ, ԿՈՄԻՏԱՍԻ Փ. 49, ՀԵՌ. (8852) 234700, 230719 ՖԱՔՍ (8852) 282951

«ԱՆԻ» ՀՅՈՒՐԱՆՈՑ ԵՎ «ԶՎԱՐԹՆՈՑ» ՕԴԱՆԱՎԱԿԱՅԱՆԻ ՏՈՄՍԱՐԿՂԵՐՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎՈՒՄ ԵՆ ՆՈՐ ՉՎԵՐԹՆԵՐ՝

Մայիսի 3-ից եւ ամեն շաբաթ օրերը չվերթ ԵՐԵՎԱՆ-ԱԼՄԱԹԻ

Մայիսի 8-ից եւ ամեն երկուշաբթի ԵՐԵՎԱՆ-ԿԻԵՎ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ ԵՆ ՃԱՄՓՈՐԴԱԿԱՆ ՉՎԵՐԹՆԵՐ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՄԻԱՑՅԱԼ ԷՄԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ:

ԹՈՒՅՔՆԵՐ՝ ԲՈԼՈՐ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ

«Պարետական» հրատարակչության տպարան, Երեւան 23, Արշակունյաց 2 Գրանցման թիվ 65. Պատվեր 69149. Պատվեր 1829 Տպաքանակը 7000 Ստորագրված է տպագրության՝ 25. 04. 1995 Գինը՝ 40 դրամ

digitised by A.R.A.R.@